

Evidence-based interventies tijdens detentie

Evidence-based interventies tijdens detentie

- EINDRAPPORT -

Auteurs:

dr. Vanja Ljujic
drs. Ger Homburg
Imke Zoetelief, MSc

Amsterdam, 26 mei 2021

© 2021; Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Summary	1
1 Inleiding	1
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	1
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen	1
1.3 Leeswijzer	2
2 Afbakening en methode van onderzoek	4
2.1 Evidence-based handelen tegen criminogene factoren	4
2.2 Recidive, resocialisatie en re-integratie: basisvoorwaarden	4
2.3 De context voor interventies in detentie	5
2.4 Programma's of interventies?	5
2.5 Continuïteit en de duur van programma's	6
2.6 Kenmerken van gedetineerden	6
2.7 Beoordelingskader interventies voor toepassing in detentie	7
2.8 Methode van onderzoek	8
3 Inventarisatie	10
3.1 Erkende interventies voor volwassenen	10
3.2 Re-integratietrainingen in de PI's	11
3.3 Gedragstrainingen van de reclassering	13
3.4 Re-integratieprojecten binnen Koers en kansen	13
3.5 Interventies van maatschappelijke organisaties	14
3.6 Interventies voor doelgroepen met (extra) problemen	15
3.7 Overzicht: interventies en status	16
4 Uitvoering en randvoorwaarden	19
4.1 Het aanbod en de benutting	19
4.2 Logistieke en ruimtelijke factoren	19
4.3 Opvattingen over evidence-based	19
4.4 Motivatie: het inrichtingsklimaat	20
4.5 Kosten	20
5 Conclusie	22
5.1 Beantwoording onderzoeksvragen	22
5.2 Conclusie	25
Bijlage 1 – Samenstelling begeleidingscommissie	28
Bijlage 2 – Bronnenlijst literatuurstudie en inventarisatie	29
Bijlage 3 – Groslijst (niet-)evidence-based interventies	32
Bijlage 4 – Overzicht respondenten interviews	36
Bijlage 5 – Kosten van interventies	37

Samenvatting

S

Samenvatting

Aanleiding onderzoek

Aanleiding voor dit onderzoek is een motie van het Kamerlid Van Wijngaarden waarin wordt gevraagd om een inventarisatie van justitiële programma's voor recidivevermindering en de randvoorwaarden te onderzoeken waaronder de interventies breder in detentie kunnen worden toegepast. De motie noemt als overweging dat het actief werken aan de basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie de kans verhoogt dat een gedetineerde na afloop van een gevangenisstraf niet recidiveert. Het WODC heeft aan RegioPlan Beleidsonderzoek opdracht gegeven om de inventarisatie uit te voeren.

Het begrip interventie kan smal, breed en integraal worden opgevat. In dit onderzoek ligt de focus bij interventies in de smalle betekenis (trainingen en cursussen) met waar mogelijk ook aandacht voor bredere programma's (begeleiding en arbeid). Interventies in de integrale betekenis (het bredere inrichtingsklimaat met inbegrip van cultuur en bejegening) zijn mogelijk belangrijk voor de re-integratie en de effectiviteit van smalle interventies, maar vallen buiten de scope van het onderzoek.

Doel- en vraagstelling

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in het aanbod van effectieve (bij voorkeur evidence-based) justitiële interventies voor het verbeteren van de basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en het terugdringen van recidive onder volwassen gedetineerden. De centrale vraag is: welke evidence-based interventies worden in Nederlandse penitentiaire instellingen ingezet (of zouden ingezet kunnen worden) tijdens detentie en wat zijn de randvoorwaarden voor een effectieve uitvoering? Evidence-based geldt als een strenge eis en daarom richt het onderzoek zich ook op interventies die niet evidence-based zijn, maar wel een goede onderbouwing hebben met wetenschappelijke of praktijkkennis en waarnaar bij voorkeur procesevaluaties zijn uitgevoerd.

Methoden

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, is gebruikgemaakt van de online database van de Erkenningscommissie Justitiële Interventies, het Project Lab van het programma Koers en kansen en documentatie van DJI en de reclasseringsorganisaties (3RO). Er zijn negentien semigestructureerde interviews gehouden met medewerkers van de DJI, penitentiaire inrichtingen in Nederland en op Bonaire, 3RO en kennisorganisaties voor specifieke doelgroepen en problemen (zoals licht verstandelijke beperkingen en taalachterstanden). Eerst is een inventarisatie van kansrijke interventies gemaakt. Daarna zijn de penitentiaire programma's gericht op basisvoorwaarden geïnventariseerd. Vervolgens zijn alle interventies en programma's die voldoen aan de minimale voorwaarden voor evidence-based beschreven. Ten slotte zijn de inzichten over de randvoorwaarden, obstakels en uitvoerbaarheid voor toepassing in detentie met behulp van interviews in kaart gebracht.

Bevindingen

Erkende interventies voor het terugdringen van recidive onder volwassen gedetineerden

De database van de Erkenningscommissie Justitiële interventies (EJI) bevat 34 erkende interventies, waarvan er 10 (specifiek) op volwassenen zijn gericht. Ze zijn gericht op risico- en beschermende factoren en beogen recidivevermindering door middel van beïnvloeding van het criminele gedrag. De focus ligt op de problematiek rondom psychosociaal functioneren, verslaving, agressie, LVB, opvoeding en cognitieve- en oplossingsvaardigheden. De interventies worden uitgevoerd door de reclasseringsorganisaties. In PI's zijn ook trainingen aangeboden die een variatie zijn op evidence-based interventies. De erkende interventies zijn gericht op beïnvloeding van het gedrag, niet op de basisvoorwaarden voor re-integratie. Er is weinig aanbod aan evidence-based interventies voor gedetineerden, die een korte vrijheidsstraf uitzitten. Van de gedetineerden verblijft driekwart minder dan drie maanden in detentie waarvan een kwart korter dan twee weken in de PI. Daardoor is de tijd om interventies volledig tijdens detentie uit te voeren beperkt.

Niet-erkende gedragsinterventies voor het terugdringen van recidive onder volwassen gedetineerden

Volgens respondenten in de PI's worden ten minste twee interventies voor gewelds- en agressieregulatie (rond alcoholgebruik en relationeel geweld) aangeboden die door de Erkenningscommissie Justitiële Interventies als niet-erkend zijn aangemerkt. Ze zijn wel doorontwikkeld of in doorontwikkeling in het kader van het programma Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ).

Overige gedragsinterventies gericht op recidivevermindering

Er zijn weinig interventies naar voren gekomen die bekend zijn in het werkveld, maar die (nog) niet in detentie worden aangeboden. Voor zover ze worden genoemd, gaat het om interventies die buiten detentie worden ingezet, bijvoorbeeld als onderdeel van voorwaardelijke straffen of andere bijzondere voorwaarden.

Re-integratietrainingen voor het verbeteren van de basisvoorwaarden

Naast de EJI-erkende interventies worden ook niet-erkende interventies aangeboden in penitentiaire inrichtingen. Zes laagdrempelige re-integratietrainingen van DJI zijn specifiek gericht op basisvoorwaarden (huisvesting, inkomen uit werk of uitkering, schuldhulpverlening, identiteitsbewijs en (zorg)verzekering, en het opbouwen of versterken van een positief ondersteunend sociaal netwerk). Deze re-integratietrainingen zijn gedocumenteerd en onderbouwd met (vooral) praktijkkennis.

Re-integratieprojecten binnen Koers en kansen

Negen interventies binnen het programma Koers en kansen zijn gericht op vergroting van de vaardigheden van gedetineerden rond de basisvoorwaarden voor een veilige terugkeer. Deze pilots worden begeleid door evaluatieonderzoek en op termijn zal meer kennis beschikbaar komen over de resultaten.

Programma's van maatschappelijke organisaties

Deze programma's zijn vooral gericht op een beïnvloeding van de mindset van gedetineerden en op versterking van positieve sociale relaties, met (mede) als doel een vermindering van het recidiverisico. Bij een deel van deze interventies staat een herstelgerichte benadering centraal. Vier interventies zijn gedocumenteerd, maar niet evidence-based.

Interventies voor doelgroepen met (extra) problemen

Er zijn geen specifieke interventies gevonden voor de doelgroepen laaggeletterden en gedetineerden met psychische problemen. Vier evidence-based interventies zijn gericht op LVB'ers. Voor gedetineerden met een verslavingsproblematiek zijn drie evidence-based interventies beschikbaar.

Het pakket aan interventies dat wordt aangeboden verschilt per PI. Het wordt beïnvloed door de ervaren problematiek van gedetineerden en de aanwezige doelgroepen; daarnaast ook door opvattingen bij gevangenismedewerkers over de effectiviteit van interventies en voorkeuren voor bepaalde typen interventies. Er zijn belemmeringen bij het aanbieden van interventies door logistieke, fysieke en organisatorische factoren: het drukke dagprogramma, ruimtegebrek en tekort aan gekwalificeerde trainers. Ook de bekendheid van interventies speelt een rol. Daarnaast is sprake van een gepercipieerd gebrek aan intrinsieke motivatie bij deelnemers: er wordt gesignaleerd dat sommige gedetineerden vooral extrinsiek gemotiveerd zijn tot deelname aan interventies, omdat dit onder het promotie- en degradatieregime voordeel oplevert. Voor interventies die uit lokale budgetten (bijvoorbeeld voor activiteiten voor herstelgerichte detentie) gefinancierd worden, kunnen de kosten een belemmering vormen.

In het algemeen bepalen de kosten van interventies op dit moment niet het aanbod van interventies in PI's. Wel is het zo dat het aanbod van (niet-evidence-based) interventies, die door externe partijen worden verzorgd, als duur wordt ervaren en dat kan betekenen dat er geen gebruik van wordt gemaakt. Dat geldt bijvoorbeeld voor trainingen met een specifieke invalshoek, zoals herstelgerichte detentie. Er lijkt bij medewerkers van PI's behoefte te zijn aan een landelijke lijst met interventies, ervaringen, kosten en financiering.

Conclusie

De motie-Van Wijngaarden roept de minister van Rechtsbescherming op te komen met een overzicht van evidence-based interventies voor toepassing in detentie, waarmee de doelstelling van vermindering van recidive beter nagestreefd kan worden.

Het beeld is niet dat er een groot onbenut potentieel van nieuwe of extra evidence-based interventies is dat ingezet zou kunnen worden om de doelstelling van vermindering van recidive te bevorderen. Wel zou de bekendheid van het huidige aanbod kunnen worden vergroot. Continuïteit is zeker ook van belang, omdat een groot deel van de gedetineerden een korte vrijheidsstraf uitzit.

Voor een versterkte inzet op vermindering van het recidiverisico is niet alleen een betere benutting van bestaande evidence-based interventies van belang. De combinatie van smalle (evidence-based) interventies en re-integratietrainingen gericht op basisvoorwaarden kan als een brede interventie opgevat worden, die aan veilige terugkeer bij zou kunnen dragen. Ook belangrijk lijkt het detentieklimaat in de PI's, dat als integrale interventie bij zou kunnen dragen aan een andere mindset bij gedetineerden – niet in het minst omdat veel gedetineerden te kort in PI's verblijven om aan smalle interventies deel te kunnen nemen.

Summary

S

Summary

Introduction

The reason for this study is a motion tabled by MP Van Wijngaarden requesting an inventory of judicial programmes to reduce recidivism and to investigate under which conditions interventions can be broader implemented in prisons. The motion considers that actively improving the basic conditions for successful reintegration decreases the chance that detainees reoffend after a prison sentence. The Research and Documentation Centre of the Ministry of Justice and Security commissioned RegioPlan Policy Research to conduct the inventory.

The notion 'intervention' can be understood in a narrow, broad, or integral sense. In this study, the focus is on interventions in the narrow sense (trainings and courses) with attention to broader programmes where possible (support and work). Interventions in the integral sense (the broader organisational climate including culture and treatment) may be important for reintegration and the effectiveness of narrow interventions, however, they are outside the scope of this study.

Objective and research question

The aim of this study is to gain insight into the offer of effective (preferably evidence-based) judicial interventions to improve the basic conditions for successful reintegration and reducing recidivism among adult detainees. The main question is: which evidence-based interventions are deployed in Dutch penitentiaries (or could be deployed) during detention and what are the preconditions to effective realisation? Evidence-basedness is a strict requirement and therefore, the study also focuses on interventions that are not evidence-based, but are substantiated by scientific or practical knowledge and, preferably, have been subject to process evaluations.

Methods

To answer the research question, use was made of the online database of the Judicial Interventions Recognition Committee (*Erkenningscommissie Justitiële Interventies*), the Lab Project (*Project Lab*) of the *Koers en kansen* programme, and documentation of the Custodial Institutions Agency (*Dienst Justitiële Instellingen*, *DJI*), and the after-care and resettlement organisations (*reclasseringsorganisaties*, *3RO*). Nineteen semi-structured interviews were held with DJI officials, penitentiaries in the Netherlands and on Bonaire, 3RO and expert organisations for specific target groups and problems (such as mild intellectual disabilities and language deficiencies). First, an inventory of promising interventions was made. After that, the penitentiary programmes aimed at basic conditions were listed. Subsequently, all interventions and programmes were described that meet the minimal conditions for evidence-basedness. Finally, by means of interviews, the insights on the preconditions, obstacles, and feasibility of application in detention were mapped out.

Findings

Recognised interventions to decrease recidivism among adult detainees

The database of the Judicial Interventions Recognition Committee (EJI) contains 34 recognised interventions, 10 of which are (specifically) aimed at adults. They focus on risk and protective factors and intend to reduce reoffending by means of influencing criminal behaviour. The focus is on problems to do with psychosocial functioning, addiction, aggression, mild intellectual disability (*LVB*), parenting, and cognitive and problem-solving skills. The interventions are carried out by the after-care and resettlement organisations. In penitentiaries, trainings have also been offered that are variations of evidence-based interventions. Recognised interventions are not aimed at the basic conditions for reintegration. The offer of evidence-based interventions for detainees that serve a short sentence is limited. Three quarters of the detainees are detained for less than three months, a quarter of whom stay for a period shorter than two weeks in the penitentiary. Therefore, the time for detainees to participate in interventions during the detention period is limited.

Unrecognised behavioural interventions to decrease recidivism among adult detainees

According to respondents in penitentiaries, at least two interventions aimed at violence and aggression regulation are offered (on alcohol abuse and relational violence) that are regarded as unrecognised by the Judicial Interventions *Recognition Committee* (EJI). Nevertheless, they have already been optimised or continue to be developed within the framework of the Quality Forensic Care programme (KFZ).

Other behavioural interventions aimed at decreasing recidivism

Only few interventions have emerged that are known in the work field, but not (yet) offered in detention. *Insofar as they are mentioned*, the interventions concerned are deployed outside detention, for example as part of suspended sentences or other special conditions.

Reintegration trainings to improve the basic conditions

In addition to the interventions recognised by EJI, unrecognised interventions are also offered in penitentiaries. Six easily accessible reintegration trainings of DJI are specifically aimed at basic conditions (housing, income from work or a benefit, debt counselling, identity certificate and (health) insurance, and building up or strengthening a positive, supportive social network). These reintegration trainings are documented and (mainly) underpinned by practical knowledge.

Reintegration projects included in Koers en kansen

Nine interventions included in the programme *Koers en kansen* focus on enhancing the skills of detainees regarding basic conditions for a safe return to society. These pilots are accompanied by evaluative research, and more information on the results will become available in the future.

Programmes of civil society organisations

These programmes are mainly aimed at influencing the mindset of detainees and at strengthening positive social relations, (partly) with the objective to reduce the risk of recidivism. Central to part of these interventions is a restorative approach. Four interventions are documented, however, not on evidence-based data.

Interventions for target groups with (extra) problems

No specific interventions have been found for the target groups of detainees with low literacy and psychological problems. Four evidence-based interventions are focused on detainees with mild intellectual disabilities (LVB'ers). For detainees with addiction problems three evidence-based interventions are available.

The package of interventions that is offered differs per penitentiary. It is influenced by the perceived problems of detainees and the target groups present, and in addition also by the views of prison employees about the effectiveness of interventions and preferences for certain types of interventions. Several logistic, physical, and organisational factors hinder the offer of interventions: the busy day schedule, lack of space and a shortage of qualified trainers. The familiarity with interventions also plays a part. In addition, there is a perceived lack of intrinsic motivation among participants: it is observed that some detainees are mainly extrinsically motivated to participate in interventions, because under the promotion and demotion regime this yields profit. With regard to interventions funded by local budgets (for example for activities that relate to restorative detention), the costs may form a hindrance.

At the moment, the costs of interventions do not determine the offer of interventions. However, the offer of non-evidence-based interventions provided by external parties is perceived as expensive and this may entail that they are not being used. This applies, for instance, to trainings with a specific approach, such as restorative detention. There seems to be a need among prison employees for a national list of interventions, experiences, costs, and funding.

Conclusion

The Van Wijngaarden motion calls on the Minister of Legal Protection to present an overview of evidence-based interventions to be applied in detention, in order to pursue the aim to reduce recidivism more effectively.

There does not appear to be a large unused potential of new or extra evidence-based interventions that could be deployed to further the aim to reduce recidivism. Familiarity with the current offer, however, could be increased. Certainly, continuity is also important, because a large part of the detainees is serving short sentences.

For an enhanced effort to reduce the risk of recidivism, a better utilisation of existing evidence-based interventions is not the only important aspect. The combination of narrow (evidence-based) interventions and reintegration trainings aimed at basic conditions can be interpreted as a broad intervention, that could contribute to a safe return to society. The detention climate in penitentiaries also appears to be important. As an integral intervention, it could contribute to a different mindset of detainees – not in the least because many detainees stay too briefly in the penitentiary to be able to participate in narrow interventions.

Inleiding

1

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Sinds het Veiligheidsprogramma van het eerste kabinet-Balkenende uit 2007 is vermindering van recidive een steeds belangrijkere doelstelling van de strafrechtelijke aanpak van criminaliteit geworden. Ook bij de recente veranderingen in de sanctietoepassing, neergelegd in het visiedocument 'Recht doen, kansen bieden' en uitgewerkt in de Wet straffen en beschermen (Wet senb), is vermindering van het recidiverisico een belangrijke pijler van het detentiebeleid. Tijdens de debatten over de nieuwe wet heeft het VVD-kamerlid Van Wijngaarden een motie ingediend waarin wordt gevraagd om een inventarisatie van *evidence-based* programma's die op korte of middellange termijn in detentie aangeboden kunnen worden om recidive terug te dringen.¹ De motie noemt als overwegingen dat het afkicken van een verslaving, het behandelen van psychische problemen, het beter beheersen van de Nederlandse taal, het leren omgaan met verantwoordelijkheid en het actief werken aan de basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie de kans verhogen dat een gedetineerde niet recidiveert als hij of zij terugkeert in de maatschappij. Het WODC heeft aan RegioPlan Beleidsonderzoek opdracht gegeven om deze inventarisatie uit te voeren, gericht op effectieve programma's en interventies waarin wordt gewerkt aan vermindering van recidive en de basisvoorwaarden tijdens detentie. Het onderzoek richt zich op programma's en interventies voor volwassen gedetineerden.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Doel

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in:

beschikbare evidence-based interventies voor volwassen gedetineerden die een effectieve bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van (een van) de zes basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of vermindering van recidive en die ingezet kunnen worden tijdens detentie;

de mogelijkheden en randvoorwaarden om deze bewezen effectieve interventies breed in te zetten.

Onderzoeksvragen

Het onderzoek beantwoordt de volgende vragen:

Inventarisatie interventies

1. Welke interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering zijn door de Erkenningscommissie Justitiële Interventies (EJI) erkend?
2. Welke interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering zijn voor erkenning ingediend bij de EJI maar na beoordeling niet erkend?
3. Welke interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering worden in Nederland in ten minste één penitentiaire inrichting aan volwassenen aangeboden tijdens detentie?
4. Welke andere interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering in Nederland zijn bekend in het werkveld maar worden nog niet aangeboden tijdens detentie?

¹ Tweede Kamer, 2018-2019, 35122 nr. 20.

De evidence-base achter de interventies

5. Wat is de beknopte evidence-base onder de interventies die nog niet beoordeeld en afgekeurd zijn door de EJI?
  - a. Aan welk probleem, risico of thema wordt in de interventie gewerkt?
  - b. Wat zijn het doel en de doelgroep van de interventie?
  - c. Geldt de interventie als goed onderbouwd of (ook al) als effectief?
  - d. Op welke wetenschappelijke inzichten is de interventie gebaseerd?

Randvoorwaarden en uitvoerbaarheid evidence-based interventies

6. In hoeverre zijn aanpak en randvoorwaarden op orde en mogelijke obstakels in beeld, indien men de interventies die voldoen aan de algemene evidence-base (op meer plaatsen) tijdens detentie zou willen aanbieden?
7. Bij de uitvoerbaar geachte opties:
  - a. Welke uitvoeringsorganisatie(s) zou/zouden logischerwijs worden betrokken bij de uitvoering?
  - b. Welke structurele kosten zouden met de uitvoering gemoeid moeten zijn?
  - c. Hoe zijn deze kosten opgebouwd?

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de belangrijkste onderzoeksonderwerpen afgebakend en worden de methoden van dit onderzoek besproken. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de opbrengst van een inventarisatie van erkende en niet-erkende interventies of programma's die in detentie worden toegepast. In hoofdstuk 4 bespreken we aspecten van de uitvoering van interventies voor recidivevermindering in penitentiare inrichtingen. In hoofdstuk 5 worden de onderzoeksvragen beantwoord en trekken we conclusies.

In de bijlagen zijn respectievelijk opgenomen de samenstelling van de begeleidingscommissie (bijlage 1), de bronnenlijst van de literatuurstudie (bijlage 2), de groslijst met (niet-)evidence-based interventies (bijlage 3), het overzicht van respondenten (bijlage 4) en een overzicht van de kosten van (niet-)evidence-based interventies (bijlage 5).

Afbakening en methode van onderzoek

2

2 Afbakening en methode van onderzoek

2.1 Evidence-based handelen tegen criminogene factoren

We beginnen dit rapport met het definiëren van belangrijke onderwerpen en termen die in de motie-Van Wijngaarden worden behandeld.

Het begrip **evidence-based** betreft ‘expliciet en oordeelkundig gebruik van het huidige beste bewijsmateriaal in vakliteratuur’.² Het is in 1991 geïntroduceerd in de kader van ‘evidence-based medicine’, met de veronderstelling dat de kennis van de geneeskunde – de theorie – ook in de praktijk toegepast moet worden. Dat betekent dat ‘evidence-based’ programma’s en interventies gebaseerd zijn op wetenschappelijk bewezen doelmatigheid en doeltreffendheid.³

De Erkeningscommissie Gedragsinterventies Justitie definieert het begrip **interventie** als: ‘een programmatisch en gestructureerd geheel van methodische handelingen gericht op het beïnvloeden van iemands gedrag of omstandigheden, met als doel het voorkomen van recidive’ (Erkeningscommissie Gedragsinterventies Justitie, 2005). Het belangrijkste kenmerk van (wetenschappelijk onderbouwde) interventies op het gebied van voorkomen van recidive is de focus op criminogene factoren (waaronder drugsverslaving, werkloosheid, het ontbreken van huisvesting en gebrekkige cognitieve vaardigheden) die aan het herhaalde criminele gedrag ten grondslag liggen.⁴

De interventies in dit onderzoek zijn gericht op de doelgroep van gedetineerden die volgens het **volwassenenstrafrecht** zijn gestraft. Interventies voor jeugdigen, die deels doorlopen voor de groep 18-23-jarigen onder het adolescentenstrafrecht, worden niet meegenomen. Tot de doelgroep van de interventies (en daarmee ook van het onderzoek) behoren mannelijke en vrouwelijke gedetineerden; waar mogelijk wordt aandacht besteed aan het genderperspectief.

2.2 Recidive, resocialisatie en re-integratie: basisvoorwaarden

De term **recidive** staat voor een terugval in crimineel gedrag na een strafrechtelijke sanctie voor een soortgelijk of ander delict. Een sanctie is mede gericht op resocialisatie, die moet bijdragen aan vermindering van recidive. De termen ‘resocialisatie’ en ‘re-integratie’ worden soms door elkaar gebruikt.⁵ We hanteren de volgende definities. Vanuit strafrechtelijk perspectief staat ‘resocialisatie’ voor heropvoeding binnen de justitiële inrichtingen. **Resocialisatie** is gericht op het aanleren van probleemoplossend gedrag en sociale vaardigheden enerzijds en het afleren van ongewenst gedrag anderzijds.⁶ **Re-integratie** is vooral gericht op een aantal praktische zaken waar gedetineerden mee te maken hebben, deels vóór, maar zeker ook na detentie. Die praktische zaken hebben betrekking op de basisvoorwaarden voor ‘veilige’ terugkeer van de ex-gedetineerde in de vrije samenleving.

In het visiedocument *Recht doen, kansen bieden* (2018) worden vijf **basisvoorwaarden** voor een succesvolle re-integratie onderscheiden: huisvesting, inkomen (uit werk of uitkering), schuldhulpverlening, identiteitsbewijs en zorg(verzekering). De motie die aan dit onderzoek ten grondslag ligt, gaat van deze vijf basisvoorwaarden uit. Sinds 2019 wordt consequent een zesde basisvoorwaarde benoemd, namelijk het opbouwen of versterken van een positief ondersteunend sociaal netwerk. Deze toevoeging illustreert dat interventies voor basisvoorwaarden niet uitsluitend op re-integratie zijn gericht (praktische zaken, vaardigheden), maar ook op gedragsbeïnvloeding (resocialisatie). In de praktijk kan er daardoor een zekere overlap optreden tussen gedragsbeïnvloedende (evidence-based) interventies en interventies gericht op basisvoorwaarden. In dit rapport behandelen we ze, omwille van de overzichtelijkheid, apart.

² Offringa, M., Assendelft, W.J.J., & Scholten, R. J. P. M. (2003). Inleiding in evidence-based medicine. *Stimulus*, 22(4), 177.

³ Haarhuis, C.K. (2016). *Evaluatievermogen bij beleidsdepartementen*. WODC.

⁴ Van Ooyen-Houben, M., Nas, C. N., & Mulder, J. (2011). What Works en What goes Wrong? *Justitiële Verkenningen*, 37(5), 64.

⁵ Van Beek, G., De Vogel, V., & Van de Mheen, D. (2020). Financiële problematiek als belemmering voor re-integratie van ex-delinquenten. *Justitiële Verkenningen*, 46(1).

⁶ Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J. E., van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2016). A Social Building? Prison Architecture and Staff-Prisoner Relationships. *Crime and Delinquency*, 62(7), 843-874.

2.3 De context voor interventies in detentie

Dit onderzoek gaat over interventies die (kunnen) worden ingezet in de context van detentie. Voor de succesvolle toepassing van interventies wordt een gestructureerd leefklimaat gezien als voorwaarde.⁷ Iedere gedetineerde volgt een Basisprogramma: een aantal activiteiten waarop de gedetineerde recht heeft volgens de Penitentiaire beginselenwet (recreatie, luchten, bezoeken, sport, werk, onderwijs, gebruik van de bibliotheek en het recht op geestelijke en medische zorg). De rest van de dag brengt een gevangene door in een cel. Met goed gedrag kunnen gedetineerden het Plusprogramma verdienen waarin zij aan hun terugkeer in de samenleving werken, bijvoorbeeld door een (vak)opleiding te volgen. Van het dagprogramma is **arbeid** het belangrijkste onderdeel – gemiddeld werken gedetineerden zo’n twintig uur per week. Deelnemen aan het arbeidsproces tijdens detentie geeft **structuur** in het dagritme, wat beoogt bij te dragen aan een succesvolle re-integratie na de detentieperiode. Omdat veel gedetineerden nooit een diploma hebben gehaald, biedt elke PI een onderwijsaanbod, dat in beginsel aansluit op onderwijs buiten detentie, met erkende diploma’s.

Samen met de (andere) wettelijke activiteiten geven arbeid en scholing vorm aan het detentieklimaat, waarbinnen vorm wordt gegeven aan resocialisatie en waarbinnen re-integratieactiviteiten plaatsvinden. Niet alleen interventies, maar ook de interactie tussen gedetineerden en medewerkers van de PI (PIW’ers) en de bejegening, het systeem van promotie en degradatie, de dagstructuur en zorg en steun beïnvloeden het detentieklimaat en bepalen de context waarin interventies uitgevoerd worden – en mogelijk ook hun effectiviteit.

2.4 Programma’s of interventies?

Bezien vanuit de bredere context van detentie kunnen interventies gericht op vermindering van recidive in een penitentiaire omgeving op verschillende manieren benaderd worden:

- **smal**: met een toegespitst doel, een duidelijk gestructureerde aanpak en een handleiding. Voorbeelden zijn trainingen of e-modules.
- **breed**: methodisch werken met een invulling van verschillende onderdelen en activiteiten, zoals psychologische begeleiding, arbeid etc.
- **integraal**: het brede inrichtingsklimaat, het geheel van de dagstructuur, het dag- en nachtritme, de ‘normalisatie’ van het leven, een motiverende bejegening, omgaan met gezondheidsproblemen en LVB (licht verstandelijke beperking), het herkennen van verslavingsproblematiek en meer.

Het geheel van activiteiten en bejegening in een PI kan als een (integrale) interventie worden gezien. Deze zou, alleen al door het 24-uurse karakter en het grote bereik, meer invloed op een veilige terugkeer kunnen hebben dan smalle interventies als trainingen en cursussen met een kortere duur en een gering aantal sessies. Buitenlands onderzoek wijst inderdaad op positieve resultaten van bredere detentieprogramma’s die bijvoorbeeld de nadruk leggen op arbeid en (vak)opleiding.⁸ Dergelijke programma’s lijken bij te dragen aan resocialisatie, specifiek aan verbeterd gedrag tijdens detentie en aan verbeterde werk-gerelateerde vaardigheden. Iers onderzoek suggereert dat programma’s waarin gedetineerden vrijwillig kunnen kiezen voor verschillende vormen van scholing en deze in hun eigen tempo kunnen volgen, effectief zijn als het gaat om kritische zelfreflectie en het zich vervolgens afkeren van crimineel gedrag. Ook hier is de bredere context belangrijk: scholing en educatie in detentie zijn gebaat bij een klimaat waarin pedagogische principes belangrijk zijn (in plaats van alleen correctie).⁹ Uit Nederlands onderzoek blijkt dat gedetineerden positief staan tegenover het uitvoeren van zinvol en zelfstandig werk tijdens detentie.¹⁰

⁷ Boone, M., Althoff, M., Koenraadt, F. & Timp, I. (2016). *Het leefklimaat in justitiële inrichtingen*. Den Haag: Boom criminologie. Zie ook Molleman, T., & van den Hurk, A.A. (2017). A matter of balance: About the abstract goals of imprisonment and ambiguous tasks of Dutch prisons. *The Prison Journal*, 97(3), 387-407.

⁸ Esperian, J.H. (2010). The effect of prison education programs on recidivism. *Journal of Correctional Education*, 316-334.

⁹ Behan, C. (2014). Learning to escape: Prison education, rehabilitation and the potential for transformation. *Journal of Prison Education and Re-entry*, 1(1), 20-31.

¹⁰ Goedvolk, M., & Walberg, A. (2013). *Evaluatie pilot zorgcontinuïteit*. Significant.

In dit onderzoek ligt de focus bij interventies in de smalle betekenis met waar mogelijk ook aandacht voor bredere programma's, die smalle interventies combineren. Interventies in de integrale betekenis (het brede inrichtingsklimaat) vallen buiten de scope. Ze zijn te complex voor deze inventarisatie en vereisen een ander type onderzoek. Maar het is goed om te onthouden dat deze bredere context belangrijk kan zijn voor de effectiviteit van smalle interventies en bovendien zelf grote invloed op resocialisatie en re-integratie zou kunnen hebben – en daarmee ook op de recidive.

2.5 Continuïteit en de duur van programma's

De gedachte dat integrale programma's nodig zijn om veilige resocialisatie en re-integratie te bevorderen en terugval in recidive te verminderen, heeft niet alleen betrekking op interventies binnen detentie, maar ook op de verbinding van binnen en buiten. In de nieuwe visie op sanctietoepassing¹¹ is er een grotere focus op continuïteit. Die houdt in dat gewerkt wordt aan een betere aansluiting van interventies tijdens detentie bij interventies die al liepen voorafgaand aan detentie en interventies na afronding van detentie. Veel gedetineerden ontvingen voorafgaand aan detentie al (enige vorm van) zorg of ondersteuning en hebben die ook na detentie nodig. Een goede aansluiting is niet alleen een kwestie van effectiviteit (bevordering re-integratie en vermindering recidive), maar ook van efficiëntie (doelmatige inzet van middelen). Continuïteit is zeker ook van belang, omdat een groot deel van de gedetineerden een korte vrijheidsstraf uitzit. Van de gedetineerden verblijft driekwart minder dan drie maanden in detentie waarvan een kwart korter dan twee weken in de PI (cijfers over 2018).¹² Daardoor is de tijd om interventies volledig tijdens de detentie uit te voeren beperkt. Re-integratieprogramma's kunnen daarom een langer traject dan de duur van de detentie beslaan en worden in samenwerking tussen meerdere ketenpartners uitgevoerd (casemanagers en trainers binnen de inrichting, reclassering, gemeenten en andere instellingen).

De focus van dit onderzoek ligt op de interventies en programma's binnen detentie, maar het is belangrijk om ook oog te hebben voor de aansluiting bij de periode vóór en na detentie. Dit is consistent met de huidige detentievisie 'Recht doen, kansen bieden: naar effectievere gevangenisstraffen' die voortbouwt op de bestaande detentiefasering waarin met behulp van de D&R-plannen (voor detentie & re-integratie) een soepelere transitie van binnen naar buiten wordt nagestreefd. Verder wordt in het kader van het verbeterprogramma Koers en kansen in pilots ervaring opgedaan met het verbeteren van de maatschappelijke integratie van gedetineerden en de effectiviteit van de sanctie-uitvoering.¹³ Dit gaat overigens niet alleen om de inzet van (nieuwe) interventies en programma's, maar ook om experimenteren met nieuwe werkprocessen.

2.6 Kenmerken van gedetineerden

Dit onderzoek is gericht op interventies en programma's voor volwassen gedetineerden. Onderzoek wijst uit dat twaalf procent van hen met psychische problemen kampt. Ongeveer twintig procent van de gedetineerden is verslaafd aan alcohol of drugs.¹⁴ Voor veel gedetineerden is een psychische stoornis of verslaving een criminogene factor. Bijna de helft van de gedetineerden (45%) heeft een licht verstandelijke beperking (LVB).¹⁵ Ook komt laaggeletterdheid onder gedetineerden voor. Deze problemen sluiten elkaar niet uit: er is veel multiproblematiek waarvoor een passende aanpak nodig is. In dit onderzoek besteden we expliciet aandacht aan de beschikbaarheid van interventies en programma's voor gedetineerden die met dergelijke problemen kampen. Daarom richten we ons niet alleen op het aanbod van

¹¹ Visiedocument Recht doen, kansen bieden en Wet straffen en beschermen.

¹² DJI (2019). Infosheet gevangeniswezen.

¹³ Koers en kansen voor de sanctie-uitvoering: Projectenlab. Geraadpleegd op 8 januari 2021 via <https://www.sanctieuitvoering.nl/projectenlab>

¹⁴ Bak, R.R. den, Popma, A., Nauta-Jansen, L., Nieuwbeerta, P. & Jansen, J.M. (2018). Psychosociale criminogene factoren en neurobiologische kenmerken van mannelijke gedetineerden in Nederland. Geraadpleegd op 8 januari 2021 via <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2708-aard-en-omvang-criminogene-factoren-bij-gedetineerden.aspx>

¹⁵ Denkers, A., & de Jong, J. D. (2020). Delinquentie, vrienden en 'boosheid met liefde'. *Tijdschrift voor Criminologie*, 62 (2-3).

justitiële ketenpartners (zoals DJI en de reclassering), maar betrekken we ook het aanbod en de kennis van maatschappelijke organisaties als het Landelijk Kenniscentrum LVB, de Stichting Lezen en Schrijven en het Trimbos Instituut bij de inventarisatie.

2.7 Beoordelingskader interventies voor toepassing in detentie

De geïnventariseerde interventies en programma's worden beoordeeld op de geschiktheid voor toepassing in detentie. Hiervoor gebruiken we een beoordelingskader met als onderdelen:

- **Evidence-based** is beoordeeld volgens richtlijnen van de Erkeningscommissie Justitiële Interventies op basis van de volgende criteria: aanwezigheid van een beschrijving van het probleem, risico of thema, de doelgroep, de doelen, de aanpak en de randvoorwaarden; een plausibele theoretische onderbouwing; de beschikbaarheid van een procesevaluatie, die laat zien dat de interventie volgens plan in praktijk kan worden gebracht (zie kader 2.1).
- **Duur:** we gaan na hoe lang de interventies of programma's idealiter duren en (indien mogelijk) in hoeverre ze in detentie, voor kort-, middellang- of langgestraften, gevolgd kunnen worden.

Evidence-based is een strenge eis om de geschiktheid van interventies te beoordelen. Daarom nemen we in de inventarisatie ook interventies mee die (nog) niet bewezen effectief zijn, maar die gericht zijn op de basisvoorwaarden of recidivevermindering voor een veilige terugkeer. Een niet-evidence-based interventie wordt opgenomen in de inventarisatie wanneer:

- de interventie **goed beschreven** is, dat wil zeggen dat er documentatie beschikbaar is met een heldere beschrijving van doel, opzet en onderbouwing met wetenschappelijke of praktijkkennis (zie kader 2.1);
- de interventie **niet afgewezen is** door de Erkeningscommissie Justitiële Interventies.

Kader 2.1 Criteria voor 'goed beschreven interventies' op basis van Erkeningscommissie Justitiële Interventies

Beschrijving:

- de doelgroep is helder beschreven;
- de betrokkenheid van de doelgroep bij de ontwikkeling is beschreven;
- er zijn concrete hoofd- en subdoelen geformuleerd;
- de opzet en inhoud van de interventie zijn beschreven.

Aanzet tot onderbouwing:

- aanleiding en problematiek zijn helder beschreven;
- er is een logische samenhang tussen aanleiding, doel, doelgroep en aanpak.

Uitvoering:

- er is een handleiding met een beschrijving van doelen, doelgroep, materialen en inhoud van activiteiten;
- er is een beschrijving van ondersteuning bij implementatie en uitvoering;
- vaardigheden en beroepsopleiding van professionals zijn beschreven;
- er is een beschrijving van het benodigde draagvlak voor uitvoering;
- er is inzicht in kosten en uren voor opzet, uitvoering en implementatie.

Onderzoek naar uitvoering:

- de onderzoeksopzet is beschreven;
- er is inzicht in de mate van uitvoering volgens plan;
- gegevens zijn beschikbaar over aantallen deelnemers, succes- en faalfactoren en waardering en ervaringen van uitvoerders en doelgroep.

Voor een aantal interventies geldt dat ze, al dan niet na erkenning door de EJI, zijn doorontwikkeld in het kader van het programma Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ). In dit programma werkt het forensische zorgveld gezamenlijk aan het verhogen van de kwaliteit en effectiviteit van de behandelingen met als doel betere zorg en een veiligere samenleving. De doorontwikkeling kan betrekking hebben op een analyse en verwerking van praktijkervaringen, het toevoegen van recente theoretische inzichten, de uitvoering van procesevaluaties, het bijstellen van handleidingen en werkboeken en andere verbeteringen. Interventies die in KFZ-verband worden doorontwikkeld, zijn in deze inventarisatie meegenomen.

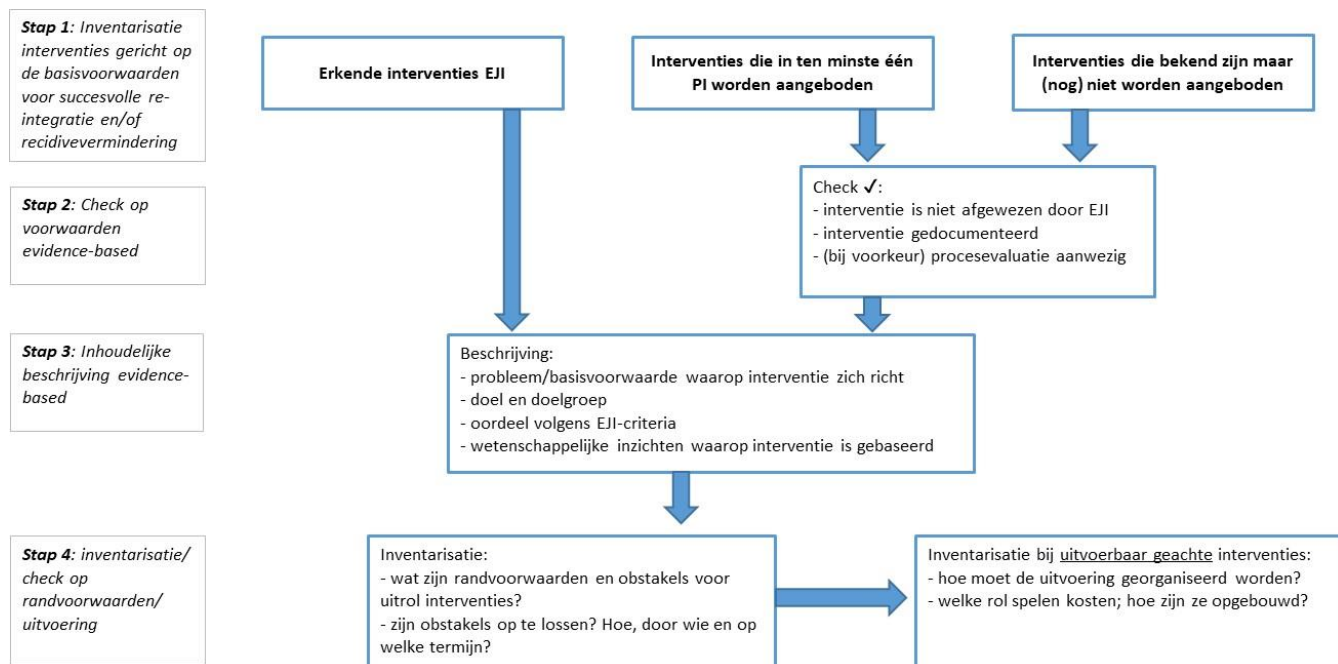
We richten ons op interventies en programma's die in Nederland worden gebruikt of door Nederlandse ketenpartners worden genoemd als potentieel geschikt voor toepassing in Nederlandse detentie, (waaronder ook de PI in Caribisch Nederland).

2.8 Methode van onderzoek

Voor een systematische inventarisatie van kansrijke (evidence-based) interventies en programma's tijdens detentie hebben we gebruikgemaakt van bureaustudie en interviews met betrokkenen uit het werkveld. We begonnen met een brede inventarisatie van interventies voor recidivevermindering en interventies die zich specifiek op ten minste een van de zes basisvoorwaarden richten (stap 1). Hiervoor hebben we databases geraadpleegd (Lijst met interventies van de Erkenningscommissie Justitiële Interventies en het Projectenlab van het programma Koers en kansen) en interne documentatie van de DJI en de drie reclasseringsorganisaties (3RO: Reclassering Nederland, het Leger des Heils en de Stichting Verslavingsreclassering). Daarnaast zijn er negen interviews gehouden met onder andere medewerkers van de penitentiaire inrichtingen, de reclassering en kennisorganisaties voor specifieke problematieken en doelgroepen. Dit heeft geleid tot een groslijst van interventies die in Nederlandse PI's worden uitgevoerd (of zullen en/of kunnen worden uitgevoerd).¹⁶ Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de opbrengst van deze brede inventarisatie. De ambitie was om een zo volledig mogelijk en representatief beeld voor de PI's in Nederland en Caribisch Nederland te vormen; niet uitgesloten is dat er incidenteel en op kleine schaal nog andere, minder goed onderbouwde en gedocumenteerde, interventies worden ingezet. In het vervolg van het onderzoek (stap 2) hebben we voor de niet-erkende interventies vastgesteld of deze voldoen aan de minimale voorwaarden voor evidence-based zoals door ons gehanteerd en beschreven in kader 2.1 (stap 2). Alle interventies die voldoen aan de minimale voorwaarden voor evidence-based zijn op basis van documentstudie beschreven en opgenomen in bijlage 3 van het rapport (stap 3). Inzichten over de randvoorwaarden, obstakels en de uitvoerbaarheid voor toepassing in detentie (stap 4) is in acht interviews opgehaald bij professionals in penitentiaire inrichtingen in Nederland en op Bonaire (in de functies re-integratietrainers, hoofden Detentie & Re-integratie en (plaatsvervangend) vestigingsdirecteuren).

Figuur 2.1 geeft de stapsgewijze aanpak van het onderzoek schematisch weer.

Figuur 2.1 Aanpak inventarisatie kansrijke interventies

¹⁶ De groslijst is ter becommentariëring en aanvulling voorgelegd aan het OM, dat zelf niet bij de inventarisatie betrokken was in verband met de gewijzigde taken en verantwoordelijkheden van het OM bij de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen.

Inventarisatie

3

3 Inventarisatie

3.1 Erkende interventies voor volwassenen

Door het raadplegen van online beschikbare databases van de Erkeningscommissie Justitiële Interventies (EJI) hebben we een eerste inventarisatie gemaakt op basis van de vier selectiecriteria:

1. erkend door de EJI;
2. gericht op volwassenen;
3. uitgevoerd tijdens detentie;
4. gericht op recidivevermindering en/of ten minste een van de zes basisvoorwaarden.

De database van de Erkeningscommissie Justitiële Interventies (EJI) bevat 34 erkende interventies, waarvan er tien (specifiek) op volwassenen zijn gericht (zie voor een overzicht tabel 3.1). De focus van deze gedragsinterventies ligt bij criminogene factoren. Van de tien interventies gericht op volwassenen is er één gericht op verslaving, vier op agressie, negen op cognitieve, sociale of oplossingsvaardigheden en één op seksueel overschrijdend gedrag. Verder zijn er van deze tien interventies vier gericht op de LVB-doelgroep en twee op het ouderschap. Ook zijn drie interventies genderspecifiek en dus gericht op mannen (zoals Caring Dads en Pas op de grens) of vrouwen (Betere start), in tegenstelling tot de zeven andere interventies die zijn ontwikkeld voor deelname door zowel mannen als vrouwen. Daarnaast is het opvallend dat er weinig aanbod is van interventies voor kortgestraften (bijv. i-Respect) en voor voorlopig gehechten, hoewel ze soms lang in detentie verblijven (tot meerdere jaren). De overige interventies zijn niet in het overzicht in tabel 3.1 opgenomen, omdat ze niet aan de inclusiecriteria voldoen of door de gerichtheid op een andere doelgroep (minderjarigen).

De erkende interventies die in penitentiaire inrichtingen kunnen worden aangeboden, zijn gericht op gedragsbeïnvloeding met het oog op recidivevermindering. Geen van de erkende interventies is specifiek gericht op de basisvoorwaarden voor re-integratie (d.w.z. identiteitsbewijs, huisvesting, inkomen, schuldhulpverlening, zorg(verzekering) en rol sociaal netwerk).

Tabel 3.1 Erkende interventies gericht op recidivevermindering voor volwassenen gedetineerden

Naam interventie	Doelgroep	Beschrijving	Duur	Beoordeling	Jaar van erkenning
Agressie Regulatie op Maat Plus (ARopMaat-Plus)	Jongvolwassenen Volwassenen LVB	Agressie/geweld Sociale vaardigheden Cognitieve vaardigheden Oplossingsvaardigheden	6 tot 48 maanden	Goed onderbouwd	2020
Grip op Agressie (GoA)	Jongvolwassenen Volwassenen LVB	Agressie/geweld Cognitieve vaardigheden Cognitieve en oplossingsvaardigheden	12 tot 24 maanden	Goed onderbouwd	2019
Agressie Regulatie op Maat Klinisch voor Volwassenen (ARK-V)	Volwassenen	Agressie/geweld Sociale vaardigheden Huiselijk geweld Kindermishandeling Cognitieve vaardigheden Oplossingsvaardigheden	9 tot 54 maanden	Goed onderbouwd	2018
i-Respect ¹⁷	Volwassenen	Agressie/geweld Cognitieve vaardigheden	1,5 maand of 3 maanden	Goed onderbouwd	2018

¹⁷ Er bestaat een light-versie van i-Respect waarbij dezelfde inhoud binnen drie weken of anderhalve maand wordt overgedragen aan de gedetineerden. Gedetineerden die behoren tot de lage risicogroep kunnen deze light-versie volgen. Ook deze versie is in 2018 door de EJI als 'goed onderbouwd' beoordeeld.

Vervolg tabel 3.1

Naam Interventie	Doelgroep	Beschrijving	Duur	Beoordeling	Jaar van erkenning
Pas op de grens	Volwassenen LVB	Seksualiteit Sociale vaardigheden Gedragsproblemen Cognitieve vaardigheden Oplossingsvaardigheden	9 tot 18 maanden	Goed onderbouwd	2017
Betere Start	Volwassenen (gedetineerde moeders)	Sociale vaardigheden Opvoeding	3 maanden	Effectief volgens goede aanwijzingen	2016
Caring Dads	Volwassenen (gedetineerde vaders)	Huiselijk geweld Kindermishandeling Opvoeding	4 maanden	Goed onderbouwd	2016
Leefstijl 24/7	Volwassenen	Middelengebruik Verslaving Sociale vaardigheden	Tussen 5 weken en 2 maanden	Goed onderbouwd	2016
CoVa	Jongvolwassenen, volwassenen	Cognitieve vaardigheden Delict terugvalpreventie Oplossingsvaardigheden Sociale vaardigheden	Tussen 4 en 5 maanden	Goed onderbouwd	2016
CoVa-plus	Jongvolwassenen, volwassenen, LVB	Sociale vaardigheden Cognitieve vaardigheden Oplossingsvaardigheden	4 maanden	Goed onderbouwd	2016

3.2 Re-integratietrainingen in de PI's

Naast de EJI-erkende interventies worden er interventies in penitentiaire inrichtingen aangeboden die niet door het EJI erkend zijn, maar wel gericht zijn op recidivevermindering of die op de basisvoorwaarden ingrijpen. Met het project 'Re-integratie (ex-)gedetineerden' van DJI wordt beoogd om voor elk van de basisvoorwaarden voor re-integratie een landelijke training en/of voorlichting aan te bieden voor toepassing in de PI's. Daarbij wordt het principe van 'train-de-trainer' gehanteerd. Het gaat om laagdrempelige trainingen waarbij gedetineerden informatie en tips aangereikt krijgen van professionals voor hun leven buiten de PI. Ook worden er praktische vaardigheden besproken en aangeleerd. Als een gedetineerde relatief kort in detentie verblijft, is het mogelijk om een voorlichtingsmodule in te zetten in plaats van een volledige training. Deze voorlichtingsmodule, waarin de belangrijkste onderwerpen van de training beknopt worden behandeld, duurt in totaal twee uur. Op basis van DJI-informatiebladen en interviews met medewerkers van DJI en PI's is een overzicht gemaakt van het landelijke aanbod van re-integratietrainingen die van toepassing zijn in PI's onder het project 'Re-integratie (ex-)gedetineerden' (tabel 3.2). In tegenstelling tot de (door EJI) erkende interventies, zijn deze interventies dus wel gericht op de basisvoorwaarden voor re-integratie.

De eerstgenoemde vier trainingen zijn in opdracht van het project D&R in samenwerking met externe partijen ontwikkeld. In 2021 staat de actualisatie van twee trainingen (Mijn geld goed geregeld en Doe ff gezond) op het programma. Deze trainingen zijn laagdrempelig en niet erkend, maar zijn wel gedocumenteerd. Hieronder wordt een beknopte samenvatting van iedere training gegeven.

Tabel 3.2 Re-integratietrainingen voor volwassen gedetineerden

Naam	Doel	Basisvoorwaarden	Duur
Aan de Bak!	Meer inzicht in gedrag en problemen	Identiteitsbewijs, onderdak, werk en inkomen, schuldenaankpak en zorg, het sociaal netwerk en herstel	12 uur
Werk en Inkomen	Werk vinden en behouden, ook geschikt voor LVB	Agressie/geweld Sociale vaardigheden Cognitieve en oplossingsvaardigheden	16 uur
De Woontraining	Het verkrijgen of behouden van woonruimte	Huisvesting	10 uur
De training Sociaal Netwerk en Relaties	Sociaal netwerk verstevigen en/of uitbreiden, ook geschikt voor LVB	Opbouwen van ondersteunend sociaal netwerk	12 uur
Mijn geld, goed geregeld	Beter omgaan met geld	Schulden	7 uur
Doe ff gezond	Gezond leven en goed voor zichzelf zorgen	Zorg	7 uur
Taallessen	Laaggeletterdheid terugdringen	Taal	Niet gespecificeerd

- De basistraining re-integratie **Aan de Bak!** is de opvolger van de training Kies voor Verandering. De training heeft tot doel gedetineerden meer inzicht te geven in hun gedrag en hun eventuele problematiek. De inhoud is door DJI in samenwerking met re-integratietrainers uit het werkveld geactualiseerd en ontwikkeld in lijn met de nieuwe Wet straffen en beschermen. In opdracht van het project D&R heeft Stichting 180 de training verder uitgewerkt tot een basistraining.
- Een nieuwe, geactualiseerde training **Werk en inkomen** is ontwikkeld in samenwerking met Stichting 180 en trainers uit het werkveld. In deze re-integratietraining staat betaalde arbeid centraal. Het doel is gedetineerden te helpen werk te vinden dan wel te behouden. Deelnemers krijgen informatie aangereikt en krijgen oefeningen in praktische vaardigheden. Ook maakt de trainer duidelijk welke voorzieningen en informatie de PI biedt voor re-integratie op de arbeidsmarkt.
- Het doel van de **Woontraining** is het verkrijgen van (betere) woonruimte dan wel het behouden van woonruimte. De training is in samenwerking tussen DJI en het Leger des Heils ontwikkeld. Hij actualiseert en vervangt de training (Op weg naar) Huisvesting. De training staat open voor gedetineerden die de training Kies voor Verandering hebben afgerond. Als daaruit blijkt dat huisvesting complicaties kan opleveren, adviseren de casemanager en mentor de gedetineerde de Woontraining te volgen. Ook kan de gedetineerde zelf vragen om deel te nemen aan deze Woontraining.
- Het doel van de training **Sociaal Netwerk en Relaties** is dat gedetineerden leren hoe zij hun sociaal netwerk kunnen verstevigen en/of uitbreiden. Ze leren het belang van een goed sociaal netwerk inzien. Ook ontwikkelen de deelnemers vaardigheden om contacten aan te gaan en te onderhouden. De training is ontworpen in samenwerking met maatschappelijke organisaties, zoals Exodus, Humanitas en Gevangenzorg Nederland. In 2016 is het concept in de vorm van een proeftuin getest in vier penitentiaire inrichtingen. De training staat open voor gedetineerden bij wie het sociaal netwerk mogelijk complicaties kan opleveren. Ook gedetineerden met een licht verstandelijke beperking (LVB) kunnen deelnemen.
- Via de training **Mijn geld, goed geregeld** kan een gedetineerde tijdens detentie vaardigheden leren om beter om te gaan met geld. De training 'Mijn geld, goed geregeld' is ontwikkeld door het Nibud en bestaat uit zeven sessies.
- De training/voorlichting **Doe ff gezond** is ontwikkeld in samenwerking met het RIVM/NIFP. De training bestaat uit zeven bijeenkomsten met als onderwerpen: stressreductie, gezonde levensstijl, positief opvoeden, roken, alcohol en drugs, en soa's en infectieziekten.

Voor deze trainingen geldt dat ze niet evidence-based zijn en ook niet onderworpen aan procesevaluaties, maar dat ze wel ontwikkeld zijn op basis van praktijkkennis en waar mogelijk in de praktijk getest zijn.

Varianten

In PI's blijken ook trainingen te worden aangeboden die een variatie zijn op evidence-based interventies. Er zijn bijvoorbeeld twee varianten op de Leefstijl 24/7: 'Grip op gebruik' en 'Leefstijl en agressie'. Beide hebben dezelfde inhoud en methode als de originele Leefstijl-interventie, maar 'Grip op gebruik' is toegepast op middelengebruik en 'Leefstijl en agressie' focust zich op agressiebeheersing.

Ook zijn er PI's die zelf interventies of trainingen hebben opgezet en uitgewerkt om recidivevermindering te bevorderen bij terugkeer in de samenleving. Zo worden bijvoorbeeld bijeenkomsten georganiseerd door vrijwilligers (ervaringsdeskundigen) van de Anonieme Alcoholisten met informatie over het leven met een verslaving en hoe gedetineerden na vrijlating hiermee om kunnen gaan. Daarnaast worden er trainingen gegeven op het gebied van vitaliteit (slaap, voedsel en beweging), arbeidsvaardigheden en solliciteren. Ook is het soms mogelijk om een training te volgen op het gebied van hygiëne of veiligheid. Dergelijke interventies kunnen niet als goed gedocumenteerd en onderbouwd worden gecategoriseerd.

3.3 Gedragstrainingen van de reclassering

De reclassering biedt een aanbod van gedragsbeïnvloedende trainingen voor (ex-)gedetineerden (bijv. het aanleren van arbeidsvaardigheden en het vermijden van conflictgedrag bij huiselijk geweld), ontwikkeld in een samenwerkingsverband van de drie reclasseringsorganisaties Reclassering Nederland, Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering en Stichting Verslavingsreclassering GGZ. De reclassering voert verschillende (EJI-)erkende interventies uit (CoVa, CoVa-plus, Leefstijl 24/7 en i-Respect) en is nauw betrokken bij het ontwikkelen en uitvoeren van re-integratietrainingen in de PI's (zoals de Woontraining). Twee trainingen (Alcohol en geweld en BORG) zijn specifiek gericht op recidivevermindering en/of basisvoorwaarden. Deze interventies zijn wel gedocumenteerd, maar niet evidence-based. Dit geldt ook voor de training [Werken aan werk](#).

- De training [Alcohol en geweld](#) kan door de rechter of officier van justitie opgelegd worden voor een geweldsdelict dat onder invloed van stimulerende of verdovende middelen is gepleegd. De training is gericht op de relatie tussen alcoholgebruik en het agressieve gedrag dat daaruit voortkomt. Het doel is om agressief gedrag af te leren en daarbij recidive te voorkomen.
- De training [BORG \(Beëindig Onderling Relatieve Geweld\)](#) is gericht op huiselijk geweld. Het doel van de training is het herkennen van risicosignalen en het vergroten van zelfbeheersing.¹⁸
- [Werken aan werk](#) is specifiek gericht op het zoeken, vinden en vasthouden van werk, en besteedt bijvoorbeeld ook aandacht aan het bespreekbaar maken van een strafblad bij sollicitaties.

De (EJI-erkende) interventie CoVa is als KFZ-project doorontwikkeld. Dit heeft geleid tot de vernieuwde versie CoVa 3.0. Ten tijde van de inventarisatie waren de interventies CoVa-plus, Leefstijl 24/7 en BORG in de fase van doorontwikkeling.

3.4 Re-integratieprojecten binnen Koers en kansen

In het kader van het verbeterprogramma 'Koers en kansen' wordt in pilots ervaring opgedaan met het verbeteren van de maatschappelijke integratie van gedetineerden. Met name binnen de pijler 'continuïteit van kansen' vallen diverse projecten die gericht zijn op een van de zes basisvoorwaarden (tabel 3.3). Ze worden samen met gemeenten beproefd.

¹⁸ De training BORG wordt op dit moment niet in detentie aangeboden, maar is daar in de ogen van enkele respondenten met aanpassingen mogelijk wel geschikt voor.

Tabel 3.3 Re-integratieprojecten Koers en kansen

Naam	Doel	Basisvoorwaarden	Gemeente(n)
Back on Trek	Het ontvangen van startkwalificatie en baangarantie voor vrouwelijke gedetineerden	Werk	Den Haag
Multidisciplinaire re-integratie ex-gedetineerden	Het vroegtijdig starten van nazorg in de PI	Inkomen Schuldhelp Zorg De aanvraag van een ID-bewijs	Breda
3Noord	Het verbeteren van de omstandigheden op de verschillende leefgebieden	Werk/opleiding, zorg, inkomen/schulden, huisvesting en gezinsrelaties	Groningen, Friesland en Drenthe
Schuldenvrij terug in de maatschappij	Snellere toegang tot de schuldhulpverlening	Schulden	Den Haag
Doorontwikkeling nazorg-aanpak	Basisvoorzieningen op maat leveren	Onderdak	Leidschendam-Voorburg
Krachtig Thuis	Het versterken van de thuisbasis	Ondersteunend sociaal netwerk	Den Haag e.o.
PERSPECT	Terugdringen van uitkeringen Werknemersvaardigheden	Werk vinden en behouden	Dordrecht
The Great Escape	Omgaan met geld voor (ex)gedetineerden met een LVB	Schulden	Amsterdam
Energietransitie en Personeel van de Toekomst	Vakopleiding in de bouw- en energiesector	Werk	Capelle aan den IJssel, Schiedam, Dordrecht

Het programma Koers en kansen is in 2015 van start gegaan en loopt nog steeds. De uitvoering van pilots waarin de interventies worden uitgevoerd loopt nog enkele jaren door en wordt begeleid met plan- en procesevaluaties. Informatie over de precieze werking (interventielogica en/of planevaluatie) en de uitvoering en resultaten (procesevaluatie) komt voor de meeste interventies in de komende jaren beschikbaar. De interventies zijn (en worden) vooralsnog niet evidence-based, maar worden, afhankelijk van de uitkomsten van de evaluaties, naar verwachting en op termijn wel goed gedocumenteerd en onderbouwd met (ten minste) praktijkkennis.

3.5 Interventies van maatschappelijke organisaties

[Gevangenzorg Nederland](#) biedt programma's aan in penitentiaire inrichtingen die de *mindset* en keuzes van gedetineerden beogen te veranderen. Ze worden uitgevoerd door vrijwilligers. Voorbeelden van deze herstelgerichte programma's zijn:

- Spreken Over Slachtoffers, Schuld en Samenleving (SOS). Deze interventie is gericht op het nemen van verantwoordelijkheid voor het verleden, heden en toekomst door onder ogen te zien wat de gevolgen van het misdrijf zijn waarvoor de gedetineerde is veroordeeld. Tijdens de achtweekse cursus worden verschillende middelen ingezet, zoals voorlichting, filmpjes en in gesprek gaan met een slachtoffer van een misdrijf. Er zijn ook andere varianten van dit programma beschikbaar waarin dezelfde inhoud wordt meegegeven aan bijvoorbeeld kortgestraften (drieweekse cursus) of gedetineerden die niet optimaal functioneren in groepsverband (via een een-op-eenbenadering). Het doel van het aanbieden van verschillende varianten van SOS is dat gedetineerden ongeacht de tijd die zij in detentie doorbrengen aan het programma kunnen deelnemen en de inhoud tot zich kunnen nemen.
- 'Puin ruimen' heeft net als SOS tot doel dat de gedetineerde leert om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn daden en leert over de gevolgen voor slachtoffers.

- In 'De Compagnie' wordt gedetineerden geleerd om verantwoordelijkheid te *nemen* doordat zij verantwoordelijkheid *krijgen* tijdens hun detentieperiode. Dit programma is geïnspireerd door ervaringen in een gevangenis in Brazilië waar gedetineerden een eigen community creëerden met een eigen systeem waarin onderlinge problemen met elkaar werden opgelost. Het beoogde effect is verandering van de *mindset* van gedetineerden.

Deze drie interventies zijn uitgebreid gedocumenteerd. Er zijn planevaluaties van SOS en Puin ruimen, maar er zijn geen procesevaluaties bekend. Onbekend is of de programma's tot recidivevermindering leiden; dit wordt niet gemeten.

Exodus is de grootste landelijke nazorgorganisatie die met professionals en vrijwilligers opvang en begeleiding biedt aan (ex-)gedetineerden en hun familieleden, ook tijdens detentie. Exodus biedt een aantal interventies aan die het karakter van hulpverlening hebben (zoals Zeggenschap voor gedetineerden) en die in samenwerking met reclassering, zorgaanbieders, woningcoöperaties, schuldeisers en gemeenten voor een veilige terugkeer van (ex-)gedetineerden in de maatschappij zorgen.

Exodus biedt verder de volgende interventies aan:

- Puin ruimen (zie hierboven).
- De training Mijn kind en ik. Deze training beoogt bij te dragen aan het herstellen en opbouwen van de relatie tussen de gedetineerde vader en zijn kinderen. Gedetineerde vaders werken in acht wekelijkse bijeenkomsten aan verschillende thema's rondom vaderschap aan de hand van diverse werkvormen.

Deze beide interventies zijn gedocumenteerd. Er zijn echter geen plan- of procesevaluaties bekend.

In de praktijk worden in de PI's ook nog interventies aangeboden die een variatie zijn op deze niet-evidence-based interventies. Een voorbeeld hiervan is een herstelgerichte training die delen van 'Puin ruimen' en 'SOS' combineert, maar verder een andere opzet heeft.

3.6 Interventies voor doelgroepen met (extra) problemen

LVB

In totaal zijn er vier erkende interventies die gericht zijn op gedetineerden met een licht verstandelijke beperking (LVB): Agressie Regulatie op Maat Plus (ARopMaat-Plus), Grip op Agressie (GoA), Pas op de grens en CoVa-plus. Daarnaast zijn twee DJI-trainingen gevonden die geschikt zijn voor deze doelgroep: 'Werk en Inkomen' en de training 'Sociaal Netwerk en Relaties'. Binnen het project 'Koers en kansen' is een aangepast project ontwikkeld voor gedetineerden met een LVB: The Great Escape.

Verder wordt er in detentie bij binnenkomst een SCIL-afname gedaan. Dit is een screening van ongeveer tien minuten om aan de hand van een meetinstrument te beoordelen of een gedetineerde licht verstandelijk beperkt zou kunnen zijn. De gedetineerde moet een aantal vragen beantwoorden en de score geeft een eerste indicatie. Als de score niet op een LVB duidt, wordt de gedetineerde niet verder onderzocht. Duidt de score wel op een licht verstandelijke beperking of is de score twijfelachtig, dan volgt nader onderzoek. LVB-problematiek bij gedetineerden is lastig te herkennen. Daardoor wordt er in praktijk onvoldoende rekening gehouden met cognitieve en psychosociale beperkingen, wat in praktijk kan leiden tot frustratie, onbegrip en soms onveilige situaties binnen de PI's.¹⁹ Volgens het Landelijke Kenniscentrum LVB is een penitentiaire inrichting 'LVB-proof' wanneer (1) LVB tijdig wordt herkend en (2) passende hulp en ondersteuning kan worden geboden. Een stap in deze richting is de systeemgerichte module psycho-educatie over licht verstandelijke beperkingen 'Weet wat je kan (WWJK)'. Deze module biedt een methode om met de cliënt en zijn naasten het gesprek aan te gaan over de beperking, en hen te informeren en te adviseren.

¹⁹ Kaal, H., Nijman, H., & Moonen, X. (2015). *Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking (SCIL) – stand van zaken* 1 juli 2015. Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.hsleiden.nl/binaries/content/assets/hsl/lectoraten/lvb-en-jeugd-criminaliteit/factsheetjuli2015.pdf>

Laaggeletterdheid en taalachterstand

Enkele jaren geleden heeft de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) in samenwerking met de Stichting Lezen en Schrijven een pilot gestart om de laaggeletterdheid bij gedetineerden terug te dringen. Er zijn taalvrijwilligers opgeleid om taalles te kunnen geven aan gedetineerden met passend lesmateriaal. De taalvrijwilligers geven twee keer per week onderwijs aan de gedetineerden: de ene keer krijgen gedetineerden taalles en de andere keer kunnen gedetineerden oefenen met taal op de computer via oefenen.nl.

Verslaving

Er is één erkende interventies gevonden die betrekking heeft op verslaving, namelijk Leefstijl 24/7. Verder zijn de DJI-training 'Doe ff gezond' en de extramurale training 'Alcohol en geweld' ook gericht op deze doelgroep.

Psychologische problemen

Er zijn geen interventies gevonden die specifiek gericht zijn op psychologische problemen, zoals een depressie of angststoornis.²⁰ Er zijn echter wel enkele erkende interventies die zijn gericht op psychosociale problematiek rondom agressie (ARopMaat-Plus, GoA, i-Respect en ARK-V) en seksualiteit (Pas op de grens). Daarnaast zijn de DJI-training 'Werk en Inkomen' en een extramurale training 'Alcohol en Geweld' ook op agressieregulatie gericht.

Afstand tot de arbeidsmarkt

Voor gedetineerden die een afstand tot de arbeidsmarkt hebben en tijdens detentie door hun gedrag niet deel kunnen nemen aan reguliere leer- en werktrajecten zou de extramurale interventie 'De Vinkebrug' van toepassing kunnen zijn. Deze extramurale interventie geeft dag- en nachtritme aan gedetineerden en geeft hun de mogelijkheid om in een prikkelarme, landelijke omgeving te werken aan het verwerven van basiscompetenties. In een vaste werkweek moeten zij werktaken, sport en grensverleggende activiteiten ondernemen die de instroom in een regulier traject (intramuraal) alsnog mogelijk maken. Deze interventie heeft het erkenningstraject doorlopen, maar is door de EJI als niet erkend beoordeeld, omdat de documentatie van de interventie nog niet goed op orde was. Er werd aangegeven dat de beschrijving van de doelgroep niet voldoende helder was en de beschrijving van de kwaliteitsbewaking te summier was. Een andere belangrijke reden om de interventie af te wijzen was dat het voor de commissie onvoldoende duidelijk was met welke werkzame elementen de interventie verwacht het gedrag van de deelnemers te beïnvloeden. Hierdoor was de effectiviteit van de interventie onvoldoende duidelijk.

3.7 Overzicht: interventies en status

De inventarisatie van evidence-based en gedocumenteerde interventies die in Nederlandse PI's (kunnen) worden aangeboden, levert het volgende overzicht op:

- Tien evidence-based interventies, erkend door de Erkeningscommissie Justitiële Interventies. Ze zijn gericht op risico- en beschermende factoren en beogen [recidivevermindering door middel van beïnvloeding van het criminele gedrag](#). Geen van deze interventies is op de basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie gericht. Drie interventies zijn genderspecifiek en richten zich specifiek op mannen dan wel vrouwen. Er is weinig aanbod van interventies voor kortgestraften en voor voorlopig gehechten hoewel ze soms lang in detentie verblijven (tot meerdere jaren).
- Zes interventies die (door de Dienst Justitiële Inrichtingen) worden aangeboden en die op de [basisvoorwaarden](#) voor succesvolle re-integratie gericht zijn. Deze interventies bevatten geen werkzaam mechanisme waarmee invloed op gedrag kan worden uitgeoefend. Ze zijn gericht op beïnvloeding

²⁰ Er worden wel behandelingen of therapieën gegeven in PI's, maar dit valt onder Forensische zorg en daarmee buiten de scope van het onderzoek.

van de voorwaarden waaronder (gewenst of ongewenst) gedrag optreedt. Voor enkele van de basisvoorwaarden geldt dat er aanwijzingen zijn dat ze *samenhangen* met een lagere recidive.²¹ De interventies worden aangeboden door DJI en passen in de nieuwe detentievisie waarin een sterk accent ligt op een veilige terugkeer in de samenleving met relatief veel aandacht voor de basisvoorwaarden. De interventies zijn gedocumenteerd en onderbouwd met praktijkkennis, maar er zijn geen plan- of procesevaluaties bekend.

- Ten minste twee interventies voor **gewelds- en agressieregulatie** (rond alcoholgebruik en relationeel geweld) die wel aan de EJI zijn voorgelegd, maar die niet zijn erkend, maar wel in KFZ-verband zijn of worden doorontwikkeld (en deels in PI's worden aangeboden).
- Negen interventies die in pilots in het kader van het programma Koers en kansen worden toegepast en (door)ontwikkeld. Ze zijn gericht op **vergroting van de vaardigheden** van gedetineerden zodat beter kan worden voldaan aan de **basisvoorwaarden** voor een veilige terugkeer. De pilots worden begeleid door evaluatieonderzoek en op termijn zullen plan- en procesevaluaties worden gerapporteerd.
- In verschillende PI's worden verder interventies aangeboden door maatschappelijke organisaties. Zij zijn vooral gericht op een **beïnvloeding van de mindset** van gedetineerden en op **versterking van positieve sociale relaties**, met (mede) als doel een vermindering van het recidiverisico. Bij een deel van deze interventies staat een herstelgerichte benadering centraal. Vier interventies zijn gedocumenteerd, maar er zijn geen procesevaluaties of effectevaluaties bekend en ze zijn daarom niet evidence-based.
- In de inventarisatie zijn geen specifieke evidence-based interventies voor de doelgroepen laaggeletterden en gedetineerden met psychische problemen gevonden. Er zijn wel vier evidence-based interventies die gericht zijn op LVB'ers. Er is wel op bescheiden schaal in PI's geëxperimenteerd met de inzet van taalvrijwilligers. Voor gedetineerden met verslavingsproblematiek zijn drie erkende interventies beschikbaar.

²¹ Boschman, S., Teerlink, M., & Weijters, G. (2020). *Monitor nazorg ex-gedetineerden – 6^e meting*. WODC: Cahier 2020-19, project 3036.

Uitvoering en randvoorwaarden

4

4 Uitvoering en randvoorwaarden

4.1 Het aanbod en de benutting

Om meer zicht te krijgen op mogelijkheden en beperkingen om (meer) evidence-based (of goed gedocumenteerde) interventies in PI's aan te bieden, hebben we interviews gehouden met medewerkers van acht PI's in Nederland en één op Bonaire (met functies als re-integratietrainers, hoofden Detentie & Re-integratie en (plaatsvervangend) vestigingsdirecteuren).

We hebben het geïnventariseerde aanbod voorgelegd aan de respondenten. Hun bekendheid met de interventies verschilt. Evidence-based interventies zijn goed bekend en er is in de PI's ervaring mee opgedaan. Ze worden deels door de reclassering verzorgd. Ook de DJI-interventies gericht op de basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie zijn goed bekend; er zijn trainers voor aangesteld. Verschillende niet-evidence-based interventies worden door trainers van buiten de PI gegeven (bijvoorbeeld door de reclassering, Gevangenzorg Nederland of Exodus).

De bekendheid van de niet evidence-based interventies verschilt. Dit kan de toepassing beïnvloeden: "onbekend maakt onbemind", in de woorden van een respondent.

De samenstelling van het pakket aan interventies dat in PI's wordt aangeboden loopt uiteen. Er is geen uniform aanbod, maar er bestaan verschillende pakketten. De verschillen kunnen mede ontstaan zijn door uiteenlopende populaties; daarnaast ook door opvattingen over de effectiviteit van interventies en voorkeuren in PI's voor bepaalde typen interventies. Een voorbeeld is een nadruk op herstelgerichte detentie.

In het algemeen geven respondenten niet aan dat er een tekort aan geschikte interventies wordt ervaren. Respondenten zijn over het algemeen tevreden over het beschikbare aanbod en hun mogelijkheden om er een beroep op te kunnen doen. Toch worden niet alle mogelijke evidence-based interventies benut in meerdere PI's in Nederland.

4.2 Logistieke en ruimtelijke factoren

Respondenten zijn te spreken over het aanbod van interventies, maar er worden wel problemen gesignaleerd bij de mogelijkheden om het aanbod (breder) te benutten. Veel genoemd worden logistieke en fysieke factoren. Heel praktisch gaat het daarbij om de beschikbaarheid van voldoende ruimtes voor de trainingen. Mede door de nieuwe detentievisie worden gedetineerden in verschillende regimes gescheiden, hetgeen problemen oplevert voor de deelname aan interventies. Bij trainingen waarvoor een minimum aantal deelnemers vereist is, kan het wegvallen van een deelnemer (bijvoorbeeld door voorwaardelijke invrijheidsstelling) ertoe leiden dat een training moet worden opgeschort totdat een nieuwe deelnemer is gevonden. Het bij elkaar krijgen en vooral houden van deelnemers aan een interventie geldt daarom als een serieuze uitdaging. Niet onbelangrijk is dat er tijd voor deelname aan interventies moet worden vrijgemaakt in het volle dagprogramma, waarin recht moet worden gedaan aan wettelijke rechten van gedetineerden (zoals arbeid of onderwijs, luchten en bezoekenmomenten). De interventies moeten als het ware om deze rechten heen worden gepland. Een voorstel van een van de respondenten is om landelijk af te spreken dat arbeid mag worden onderbroken om deel te kunnen nemen aan een training of om trainingen ook in de avonduren mogelijk te maken. De beschikbaarheid van trainers is daarbij een knelpunt: er wordt een tekort aan trainers ervaren. Dit kan ertoe leiden dat gedetineerden bepaalde trainingen niet kunnen volgen en daardoor ook niet kunnen promoveren. Respondenten pleiten voor investeringen in de kwantiteit en ook de kwaliteit van de trainers door meer trainers aan te stellen en bestaande trainers te trainen, zodat zij bevoegd zijn om meerdere trainingen te verzorgen binnen PI's.

4.3 Opvattingen over evidence-based

In de PI's worden evidence-based en niet-evidence-based interventies ingezet. Evidence-based interventies zijn bewezen effectief. Toch twijfelen sommige respondenten aan de effectiviteit, onder andere omdat zij gedetineerden na een nieuwe veroordeling voor een (soortgelijk) delict weer in de PI terugzien. Dit is wat streng geredeneerd: effectiviteit betekent niet dat geen enkele deelnemer recidiveert. Dat

neemt niet weg dat het nuttig is om kritisch te blijven kijken naar resultaten. Deze kunnen immers wijzen op problemen met de context waarin de interventie wordt uitgevoerd, een onjuiste uitvoeringspraktijk of een minder goed passende doelgroep. Evidence-based is immers niet absoluut, maar gebonden aan context en programma-integriteit (uitvoering conform opzet). Een gevolg van de twijfel aan de effectiviteit van evidence-based interventies is dat er onder medewerkers van PI's niet per se een voorkeur is voor evidence-based interventies boven niet-evidence-based interventies en dat eigen, lokale ideeën over effectiviteit een grotere rol spelen bij de keuze van interventies dan de wetenschappelijke status. Dit kan ertoe leiden dat er niet-evidence-based interventies of variaties op evidence-based interventies worden ingezet waarvan niet bekend is of zij effectief zijn. Een consequentie hiervan is dat er niet op een systematische basis naar resultaten wordt toegewerkt.

Dit kan ook een reden zijn voor de waarneming dat er in PI's gewerkt wordt met (eigen) variaties op evidence-based en niet-evidence-based interventies, omdat deze geacht worden beter te passen bij de lokale doelgroep en de lokale problematiek. In beginsel bestaat er bij het aanpassen van bestaande interventies het risico dat er weinig of niets bekend is over de effectiviteit.

4.4 Motivatie: het inrichtingsklimaat

Als reden om geen breder aanbod van interventies aan te bieden in PI's wordt genoemd dat interventies niet voldoende aansluiten bij de wensen of het perspectief van gedetineerden. Daardoor vermindert de animo voor deelname bij gedetineerden of is er alleen sprake van extrinsieke motivatie om deel te nemen aan interventies. Een betere aansluiting van interventies op het perspectief en de wensen van de gedetineerden, gebaseerd op persoonlijke groei en verandering met behulp van ervaringsdeskundigen als trainers, zou in de ogen van sommige respondenten deelname kunnen stimuleren en tevens de effectiviteit kunnen vergroten. Er wordt ook een relatie met de gevangencultuur gelegd: als deze meer open en stimulerend is, zal ook de motivatie voor deelname aan trainingen groeien.

4.5 Kosten

De kosten van evidence-based interventies zijn voor de meeste respondenten geen belangrijke factor die het aanbod van interventies bepaalt. Respondenten zeggen dat de financiering door DJI wordt geregeld en dat inzet van interventies doorgaans mogelijk is. Wel is het zo dat het aanbod van (niet-evidence-based) interventies die door externe partijen worden verzorgd als duur wordt ervaren en dat dat ook kan betekenen dat er geen gebruik van wordt gemaakt. Dat geldt bijvoorbeeld voor trainingen met een specifieke invalshoek, zoals herstelgerichte detentie. Hiervoor bestaan aparte budgetten binnen (samenwerkingsverbanden van) PI's, maar deze zijn niet altijd toereikend of er zijn concurrerende claims. De totale kosten van een afgeronde interventie per groep gedetineerden variëren van € 16.000,- tot € 97.000,-: een overzicht van de kosten van alle (niet-)evidence-based interventies is opgenomen in bijlage 5. Er lijkt behoefte te zijn bij medewerkers van PI's aan een landelijke lijst met interventies, ervaringen, kosten en financiering, zodat zij een overzicht hebben welke interventies zij eventueel nog zouden kunnen toevoegen aan hun huidige aanbod en welke kosten daarmee gemoeid zijn.

Conclusie

5

5 Conclusie

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Dit onderzoek naar evidence-based interventies voor toepassing in detentie moet zeven onderzoeksvragen beantwoorden. In deze paragraaf formuleren we beknopte antwoorden op basis van de bevindingen waarover in de eerdere hoofdstukken gerapporteerd is.

Inventarisatie interventies

1. *Welke interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering zijn door de Erkenningscommissie Justitiële Interventies (EJI) erkend?*

Er zijn tien interventies die door de EJI zijn erkend en die gericht zijn op een vermindering van het recidiverisico voor volwassen gedetineerden. Het zijn evidence-based interventies. Ze beogen een gedragsverandering te bewerkstelligen die het criminele gedrag in gunstige zin beïnvloedt. De interventies grijpen in op het gedrag en niet op de basisvoorwaarden voor veilige terugkeer in de maatschappij (te weten: huisvesting, inkomen, schuldhulpverlening, identiteitsbewijs, zorg(verzekering) en een positief ondersteunend sociaal netwerk). De gedragsinterventies worden in PI's aangeboden en uitgevoerd door de reclasseringsorganisaties. Eén van deze interventies is specifiek op vrouwen gericht (Betere Start), twee interventies zijn specifiek gericht op mannen (Caring Dads en Pas op de grens) en de overige hebben geen specifiek genderperspectief. Vier erkende interventies zijn (mede) gericht op gedetineerden met een licht verstandelijke beperking (LVB): Agressie Regulatie op Maat Plus (ARopMaat-Plus), Grip op Agressie (GoA), Pas op de grens en CoVa-plus. Slechts één erkende interventie is gericht op verslavingsproblematiek: Leefstijl 24/7.

2. *Welke interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering zijn voor erkenning ingediend bij de EJI maar na beoordeling niet erkend?*

Specifiek voor recidivevermindering en/of verbetering van (een van de) basisvoorwaarden voor re-integratie hebben we drie interventies gevonden die (een of meer keren) aan de EJI zijn aangeboden, maar die niet erkend zijn. Over de interventie Alcohol en geweld oordeelde de EJI in 2017 dat de principes van *risk*, *need* en *responsivity*, de aansluiting op de doelgroep en de onderbouwing niet voldoende tot hun recht kwamen. De interventie is herzien, maar dit leidde niet tot erkenning. Naar de interventie BORG (Beëindig Onderling Relationeel Geweld) is in 2017 een procesevaluatie uitgevoerd. De interventie is, na een aanvraag bij de EJI, niet erkend. De huidige status is 'doorontwikkeling'. De derde interventie die niet erkend is door de EJI betreft De Vinkebrug, omdat de geleverde documentatie nog niet helder genoeg was en er onduidelijkheid bestond over de vraag welke werkzame elementen van de interventie het gedrag van de deelnemers zouden moeten beïnvloeden. Hierdoor is de effectiviteit van de interventie onduidelijk en de beoogde vermindering van de recidivekans onzeker.

3. *Welke interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering worden in Nederland in ten minste één penitentiaire inrichting aan volwassenen aangeboden tijdens detentie?*

Er zijn ruim dertig interventies die in Nederlandse PI's worden aangeboden om de re-integratie te bevorderen en de recidive te verminderen. De EJI-erkende interventies richten zich op gedragsverandering met als doel het criminele gedrag structureel te beïnvloeden. Ook enkele (niet-erkende) interventies op het gebied van herstelgerichte detentie beogen crimineel gedrag en recidive te beïnvloeden. Ongeveer de helft van de interventies grijpt specifiek in op de basisvoorwaarden voor veilige terugkeer. Ze beogen te bevorderen dat gedetineerden onder verbeterde materiële en sociale omstandigheden in de maatschappij terugkeren. Daardoor zou de kans kleiner moeten worden dat ze opnieuw in crimineel gedrag vervallen. De interventies beogen de vaardigheden van deelnemers op het gebied van wonen, werken, inkomen, schulden, zorg (waaronder ggz) en het functioneren in een positief sociaal netwerk te vergro-

ten. Deels hebben ze ook het karakter van hulpverlening. Zes van de interventies worden door DJI georganiseerd en in alle PI's aangeboden. Er zijn trainers voor aangesteld. Dit past in het huidige en het nieuwe detentiebeleid, waarin de basisvoorwaarden voor veilige terugkeer een belangrijke plaats hebben gekregen.

Uit de inventarisatie blijkt dat er weinig interventies zijn voor kortgestraften, terwijl een groot deel van de gedetineerden een korte vrijheidsstraf uitzit. Door deze korte verblijfsduur is de tijd om interventies volledig tijdens de detentie uit te voeren beperkt, omdat de doorlooptijd van (niet-)erkende interventies vaak langer dan drie maanden is. Hoewel enkele interventies een verkorte doorlooptijd kennen, zoals i-Respect, Puin ruimen en SOS, blijkt in de praktijk dat kortgestraften niet deelnemen aan deze interventies. Ook voor voorlopig gehechten is het aanbod beperkt, hoewel ze soms lang in detentie verblijven (tot meerdere jaren).

In het kader van het programma Koers en kansen worden pilots uitgevoerd waarin uiteenlopende interventies worden beproefd. Negen van deze interventies zijn gericht op veilige terugkeer (re-integratie, basisvoorwaarden). Ze worden op experimentele basis in ten minste één PI toegepast. In de komende jaren moet duidelijk worden hoe de uitvoering verloopt en wat de resultaten zijn.

In de praktijk worden in PI's ook varianten op erkende en niet-erkende interventies aangeboden. Hierbij worden onderdelen van interventies aangepast aan de doelen en doelgroepen in PI's.

4. *Welke andere interventies gericht op het verbeteren van (een van de) basisvoorwaarden voor succesvolle re-integratie en/of recidivevermindering in Nederland zijn bekend in het werkveld maar worden nog niet aangeboden tijdens detentie?*

In onze inventarisatie zijn maar zeer spaarzaam interventies naar voren gekomen die bekend zijn in het werkveld, maar die (nog) niet in detentie worden aangeboden. Voor zover ze worden genoemd, gaat het om interventies die buiten detentie worden ingezet, bijvoorbeeld als onderdeel van voorwaardelijke straffen of andere bijzondere voorwaarden. Een voorbeeld van een interventie die volgens enkele respondenten binnen detentie zou kunnen worden toegepast, hoewel deze niet is erkend, is BORG (voor vermindering van relationeel geweld). BORG heeft de status 'doorontwikkeling' (in KFZ-verband).

De evidence-base achter de interventies

5. *Wat is de beknopte evidence-base onder de interventies die nog niet beoordeeld en afgekeurd zijn door de EJI?*

De grote meerderheid van de niet door de EJI beoordeelde interventies richt zich niet op de beïnvloeding van) crimineel gedrag door persoonsgerichte maatregelen, maar op de basisvoorwaarden voor veilige terugkeer. Ze beogen praktische basisvaardigheden voor maatschappelijk functioneren aan te leren en/of te versterken op het gebied van wonen, arbeid, schulden, zorg (waaronder geestelijke gezondheidszorg) en het vormen of vasthouden van een positief sociaal netwerk. De interventies hebben deels de vorm van trainingen voor gedetineerden, maar er zijn ook elementen die meer met hulpverlening te maken hebben en met de samenwerking tussen partijen binnen en buiten de inrichting om de veilige terugkeer te bevorderen.

In de opzet van de interventies is met name ervarings- en praktijkkennis over de terugkeerproblematiek verwerkt en niet zozeer wetenschappelijke kennis over (beïnvloeding van) crimineel gedrag door persoonsgerichte maatregelen. De interventies richten zich vooral op aanpassing van de condities waaronder ex-gedetineerden terugkeren in de maatschappij en daarmee ook op de context waarbinnen andere, meer gedragsbeïnvloedende, interventies, effect kunnen hebben. Het valt niet te verwachten dat de interventies gericht op basisvoorwaarden in de toekomst evidence-based zullen worden verklaard of dat daar pogingen toe worden ondernomen; dat is meer het terrein van de gedragsbeïnvloedende interventies. Voor interventies gericht op basisvoorwaarden kan mogelijk wel met procesevaluaties worden vast-

gesteld of ze in de praktijk goed functioneren en of ze resultaat hebben, bijvoorbeeld in termen van betere basisvoorwaarden, betere samenwerking tussen partijen binnen en buiten het gevangeniswezen of tevredenheid van deelnemers.

Randvoorwaarden en uitvoerbaarheid evidence-based interventies

6. *In hoeverre zijn aanpak en randvoorwaarden op orde en mogelijke obstakels in beeld, indien men de interventies die voldoen aan de algemene evidence-base (op meer plaatsen) tijdens detentie zou willen aanbieden?*

Door medewerkers van PI's zijn obstakels van logistieke, ruimtelijke en organisatorische aard genoemd die de bredere toepassing van evidence-based interventies in PI's hinderen. Praktisch gaat het daarbij om de beschikbaarheid van voldoende zaalruimte voor de trainingen. Een multifunctioneler gebruik van ruimtes, zoals gebeds- of vergaderruimtes binnen het gedetineerdengebied zou het probleem kunnen verminderen. Een veel genoemde belemmering van organisatorisch-logistieke aard is dat het moeilijk is om tijd voor interventies in het volle dagprogramma te vinden. Gedetineerden hebben (wettelijk) recht op bepaalde activiteiten, zoals opleiding of arbeid, luchten en bezoekenmomenten. De interventies moeten als het ware om deze rechten heen worden gepland. Een voorstel van een van de medewerkers was om landelijk af te spreken dat arbeid onderbroken mag worden voor deelname aan trainingen of dat trainingen ook in de avonduren kunnen plaatsvinden. De beschikbaarheid van trainers is daarbij een knelpunt; er wordt een tekort ervaren. Mogelijke oplossingen liggen in een vergroting van het aanbod van trainers, het aanbieden van trainingen in de avonduren of een groter digitaal aanbod van trainingen, die vanuit de cel of een andere ruimte via een televisie of ingebouwd digibord gevolgd kunnen worden onder toezicht van een PI-medewerker. Bij groepsgewijze trainingen met een vereist minimum aantal deelnemers kan het wegvallen van een deelnemer ertoe leiden dat een training moet worden opgeschort totdat er een nieuwe deelnemer gevonden is. Het bij elkaar krijgen en houden van deelnemers wordt ervaren als een serieuze uitdaging door PI-medewerkers.

Verder speelt de bekendheid van interventies een rol bij het al dan niet aanbieden ervan. In een aantal gevallen wordt melding gemaakt van het aanpassen van evidence-based interventies aan de (perceptie van) de problematiek en de doelgroep in PI's wat afbreuk kan doen aan de evidence-base.

Ook voor andere (niet-evidence-based) interventies vormen logistieke, fysieke en organisatorische factoren belemmeringen voor een (ruimere) toepassing, en daarnaast ook een gepercipieerd gebrek aan intrinsieke motivatie bij deelnemers: er wordt gesignaleerd dat sommige gedetineerden vooral extrinsiek gemotiveerd zijn om aan interventies mee te doen, omdat dit onder het promotie- en degradatieregime voordeel oplevert. Daarnaast kan de financiering van niet-evidence-based interventies uit lokale budgetten (bijvoorbeeld voor activiteiten voor herstelgerichte detentie) een belemmering vormen voor bredere toepassing omdat er niet genoeg budget is om meer interventies in te kopen. Sommige respondenten pleiten voor een groter budget voor innovatie, waarmee niet-erkende interventies zouden kunnen worden gefinancierd en er een breder aanbod aan interventies wordt gerealiseerd.

Op het moment lijken er geen grote financiële of inhoudelijke belemmeringen te zijn bij het aanbieden van evidence-based interventies. Deze gedragsbeïnvloedende interventies worden toegepast op basis van een rechterlijk vonnis of een beoordeling van de problematiek en de behoeften van de gedetineerde in de PI. De financiering verloopt via een uitvoeringsdienst van het ministerie van Justitie en Veiligheid en niet via de PI zelf.

Voor interventies in het kader van het programma Koers en kansen wordt het beeld over de meest passende aanpak en het omgaan met belemmeringen pas in de komende tijd gevormd, omdat veel pilots nog in uitvoering zijn.

7. *Welke uitvoeringsorganisatie(s) zou/zouden logischerwijs worden betrokken bij de uitvoering van geschikte interventies en welke structurele kosten zouden hiermee gemoeid zijn?*

Op dit moment worden interventies vooral uitgevoerd door trainers van de reclasseringsorganisaties (onder andere evidence-based interventies), door trainers die bij DJI zijn aangesteld (onder andere trainingen met betrekking tot basisvoorwaarden) en door trainers van (overige) netwerkpartners (maatschappelijke organisaties met een ideële doelstelling). Dit zijn ook de meest aangewezen organisaties

om (extra of nieuwe) interventies te verzorgen. Respondenten in de PI's hadden weinig zicht op de kosten van interventies. De kosten van (groepsgewijze) interventies variëren van € 16.000,- tot € 97.000,-. De totale kosten van een interventie kunnen worden onderverdeeld naar personele, opleidings-, materiaal- en overige kosten; niet voor alle interventies hebben we de kosten op deze manier kunnen uitsplitsen.

Gedragbeïnvloedende interventies op rechterlijk vonnis of na beoordeling in de PI worden door het ministerie van Justitie en Veiligheid gefinancierd en in het onderzoek zijn geen signalen naar voren gekomen over budgettaire problemen die ertoe zouden leiden dat bepaalde evidence-based interventies niet aangeboden kunnen worden. Voor de trainingen basisvoorwaarden zijn trainers aangesteld bij DJI. Het is niet zeker of de capaciteit altijd toereikend is, maar dit hangt niet of niet alleen van de kosten af, maar ook van organisatorische factoren. Voor de interventies in het programma Koers en kansen moet nog duidelijk worden welke activiteiten structureel zouden kunnen worden ingezet en welke middelen daar eventueel voor nodig zijn.

5.2 Conclusie

De motie-Van Wijngaarden roept de minister van Rechtsbescherming op te komen met een overzicht van evidence-based interventies voor toepassing in detentie, waarmee de doelstelling van vermindering van recidive beter nagestreefd kan worden. Onze inventarisatie laat zien dat er een aanbod van (tien) evidence-based interventies voor volwassen gedetineerden is (in de zin van erkend door de Erkenningscommissie Justitiële Interventies). Deze interventies worden al in Nederlandse penitentiaire inrichtingen aangeboden, op vonnis van de rechter of na beoordeling in de PI. PI's bieden in verschillende mate evidence-based interventies aan aan gedetineerden, maar bijna overal worden de CoVa (aanvankelijk CoVa 2.0, inmiddels doorontwikkeld naar CoVa 3.0), CoVa-plus en Leefstijl 24/7 aangeboden. Verder is er vaak een interventie gericht op agressiebeheersing en zijn interventies aangepast aan gedetineerden met een licht verstandelijke beperking (LVB). We vonden geen substantieel aanbod van interventies die wel geschikt zouden zijn, maar niet in PI's aangeboden worden. Wel zijn er verschillen tussen PI's in de toepassing van interventies of trainingen, die te maken kunnen hebben met de samenstelling van de gedetineerdenpopulatie of de bekendheid met interventies; Pas op de grens, Agressieregulering op Maat Plus (ARopMaat-Plus) of Agressieregulering op Maat Klinisch voor Volwassenen (ARK-V) worden weinig aangeboden in PI's vanwege een (te kleine) populatie zedendelinquenten of gedetineerden die in aanmerking komen voor deze interventies gericht op agressieregulering. Verschillende interventies zijn gericht op of geschikt voor gedetineerden met specifieke problematiek (zoals LVB of verslavingen).

De motie-Van Wijngaarden noemt expliciet dat het actief werken aan de basisvoorwaarden de kans verhoogt dat gedetineerden zonder recidive terugkeren in de maatschappij. Hiervoor zijn in de afgelopen jaren trainingen voor toepassing in alle PI's ontwikkeld en er worden pilots uitgevoerd met nieuwe werkvormen. Dit zijn echter geen evidence-based interventies voor recidivevermindering (in de zin van gedragbeïnvloeding), maar in hoofdzaak laagdrempelige trainingen of andere activiteiten die de condities voor een delictvrij leven na detentie beogen te verbeteren. Mogelijk kunnen ze daarmee de effectiviteit van gedragbeïnvloedende (evidence-based) interventies vergroten. Het is echter onbekend of dit daadwerkelijk het geval is.

Naast de gedragbeïnvloedende (evidence-based) interventies en de interventies voor de basisvoorwaarden worden in verschillende PI's trainingen en activiteiten aangeboden door maatschappelijke organisaties, onder andere voor herstelgerichte detentie. Deze zijn wel onderbouwd, maar niet evidence-based.

Het beeld van beschikbare evidence-based interventies is niet dat er een groot onbenut potentieel van nieuwe of extra evidence-based interventies is dat ingezet zou kunnen worden om de doelstelling van vermindering van recidive te bevorderen. Wel zou de bekendheid van het huidige aanbod kunnen worden vergroot en zou er meer aanbod voor kortgestraften moeten zijn. Ook voor voorlopig gehechten is het aanbod beperkt, hoewel ze soms lang in detentie verblijven (tot meerdere jaren). Voor verbetering van de basisvoorwaarden voor veilige terugkeer is aanbod beschikbaar of (verder) in ontwikkeling. Maar over de effectiviteit in termen van recidivevermindering is vooralsnog weinig bekend.

Deze bevindingen betekenen niet dat er in PI's niet meer kan worden gedaan aan een vermindering van het recidiverisico. Een sterkere en bredere inzet op evidence-based interventies voor recidivevermindering is hiervoor echter niet de enige weg (en misschien ook niet de meest voor de hand liggende). Eerder in dit rapport maakten we onderscheid tussen smalle interventies (zoals trainingen), brede interventies (programma's) en integrale interventies (die complete dagprogramma's of zelfs de cultuur van de PI kunnen omvatten). De inzet op de basisvoorwaarden als geheel zou als een brede interventie opgevat kunnen worden. Die zou bij kunnen dragen aan een lager recidiverisico doordat gedetineerden praktische vaardigheden leren om hun leven bij terugkeer op te kunnen pakken. Belangrijker is misschien nog het effect van het detentieklimaat in de PI's, dat als integrale interventie bij zou kunnen dragen aan een andere *mindset* bij gedetineerden. Hierover bestaan echter geen overtuigende empirische bewijzen. De medewerkers van PI's die we hiernaar vroegen, signaleerden in ieder geval dat dit bredere detentieklimaat in hun ogen invloed heeft op de deelname aan en de motivatie voor smallere interventies. In de evaluaties van de nieuwe detentievisie en de Wet straffen en beschermen zal hier in de komende jaren mogelijk meer informatie over bekend worden.

Bijlagen

B

Bijlage 1 – Samenstelling begeleidingscommissie

Leden Begeleidingscommissie

- Mevrouw dr. M. Slotboom, Vrije Universiteit Amsterdam – Faculteit der Rechtsgeleerdheid (voorzitter)
- Mevrouw dr. A. ten Boom, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)
- De heer dr. T. Molleman, PI Arnhem
- Mevrouw mr. C. de Ridder, MSc, Ministerie Justitie en Veiligheid – Directie Sanctietoepassing en Jeugd

Bijlage 2 – Bronnenlijst literatuurstudie en inventarisatie

- Bak, R.R. den, Popma, A., Nauta-Jansen, L., Nieuwebeerta, P. & Jansen, J.M. (2018). Psychosociale criminogene factoren en neurobiologische kenmerken van mannelijke gedetineerden in Nederland. Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2708-aard-en-omvang-criminogene-factoren-bij-gedeteneerden.aspx>
- Basistraining Re-integratie Aan de Bak!: Informatieblad voor personeel (2021). *Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Justitie en Veiligheid*. [verkregen na interview met gesprekspartner]
- Behan, C. (2014). Learning to escape: Prison education, rehabilitation and the potential for transformation. *Journal of Prison Education and Re-entry*, 1(1), 20-31.
- Beijersbergen, K.A., Dirkzwager, A.J.E., van der Laan, P.H., & Nieuwebeerta, P. (2016). A Social Building? Prison Architecture and Staff–Prisoner Relationships. *Crime and Delinquency*, 62(7), 843-874.
- Boone, M., Althoff, M., Koenraadt, F. & Timp, I. (2016). *Het leefklimaat in justitiële inrichtingen*, Den Haag: Boom criminologie.
- Boschman, S., Teerlink, M., & Weijters, G. (2020). *Monitor nazorg ex-gedeteneerden – 6e meting*. WODC: Cahier 2020-19, project 3036.
- De Woontraining: Informatieblad voor personeel (2021). *Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Justitie en Veiligheid*. [verkregen na interview met gesprekspartner]
- Denkers, A., & de Jong, J. D. (2020). Delinquentie, vrienden en ‘boosheid met liefde’. *Tijdschrift voor Criminologie*, 62(2-3), 278.
- DJI (2019). Infosheet gevangeniswezen.
- Esperian, J.H. (2010). The effect of prison education programs on recidivism. *Journal of Correctional Education*, 61(4), 316-334.
- Goedvolk, M., & Walberg, A. (2013). Evaluatie pilot zorgcontinuïteit. Significant.
- Haarhuis, C.K. (2016). *Evaluatievermogen bij beleidsdepartementen*. WODC.
- Interventie Agressie Regulatie op Maat Klinisch Volwassenen (ARK-V)(2018). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/Publicatie%20ARK-V.pdf>
- Interventie Betere start (2016). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Betere-Start>
- Interventie Caring Dads (2016). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/20260815BV%20Werkblad%20Caring%20Dads%20definitief.pdf>
- Interventie CoVa 2.0 (2016). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/CoVa.pdf>
- Interventie CoVa-plus (2016). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/2016%2009%2016%20Werkblad%20CoVa%20Plus_voor%20op%20website.pdf
- Interventie Grip op Agressie (GoA) (2019). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/Publicatie%20Grip%20op%20Agressie.pdf>
- Interventie i-Respect (2018). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/Publicatie%20i-Respect.pdf>

Interventie Leefstijl 24/7 (2016). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/Uitgebreide%20beschrijving%20Leefstijl%2024-7%20.pdf>

Interventie Pas op de grens (2017). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/sites/default/files/Publicatie%20Pas%20op%20de%20grens.pdf>

Kaal, H., Nijman, H., & Moonen, X. (2015). Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking (SCIL) - stand van zaken 1 juli 2015. Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.hsleiden.nl/binaries/content/assets/hsl/lectoraten/lvb-en-jeugdcriminaliteit/factsheetjuli2015.pdf>

Koers en kansen voor de sanctie-uitvoering: Projectenlab. Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.sanctieuitvoering.nl/projectenlab>

Molleman, T., & van den Hurk, A.A. (2017). A matter of balance: About the abstract goals of imprisonment and ambiguous tasks of Dutch prisons. *The Prison Journal*, 97(3), 387-407.

Offringa, M., Assendelft, W. J.J., & Scholten, R.J.P.M. (2003). Inleiding in evidence-based medicine. *Stimulus*, 22(4), 177.

Timmer, R., & Leuhof, L. (). *Evaluatie 'De Compagnie' - PI Krimpen*. [verkregen via communicatie met gesprekspartner]

Training 'Mijn kind en ik'. Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.exodus.nl/diensten/training-mijn-kind-en-ik>

Training Agressiebeheersing (2021). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.reclassering.nl/ik-moet-naar-de-reclassering/ik-volg-een-gedragstraining/de-trainingen>

Training Alcohol en geweld (2021a). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.reclassering.nl/ik-moet-naar-de-reclassering/ik-volg-een-gedragstraining/de-trainingen>

Training Alcohol en geweld (2021b). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/niet-erkende-interventies>

Training BORG (2021a). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.reclassering.nl/ik-moet-naar-de-reclassering/ik-volg-een-gedragstraining/de-trainingen>

Training BORG: (2021b). Geraadpleegd op 12 februari 2021 via <https://www.justitieinterventies.nl/niet-erkende-interventies>

Training Doe ff gezond (2021). *Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Justitie en Veiligheid*. [verkregen na interview met gesprekspartner]

Training Mijn geld, goed geregeld (2021). *Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Justitie en Veiligheid*. [verkregen na interview met gesprekspartner]

Training Sociaal netwerk en relaties: Informatieblad voor personeel (2021). *Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Justitie en Veiligheid*. [verkregen na interview met gesprekspartner]

Training Werk en Inkomen: Informatieblad voor personeel (2021). *Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Justitie en Veiligheid*. [verkregen na interview met gesprekspartner]

Van Beek, G., De Vogel, V., & Van de Mheen, D. (2020). Financiële problematiek als belemmering voor re-integratie van ex-delinquenten. *Justitiële Verkenningen*, 46(1).

Van Ooyen-Houben, M., Nas, C.N., & Mulder, J. (2011). What Works en What goes Wrong? *Justitiële Verkenningen*, 37(5), 64.

Van Wijngaarden, Van Nispen, Drost, Kuiken, Groothuizen, Van der Staaij, Van Toorenborg & Hiddema (2019). Motie van het lid Van Wijngaarden, *Tweede Kamer, 2018-2019, 35122 nr. 20*

Visiedocument Recht doen, kansen bieden: Naar effectievere gevangenisstraffen (2018). Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid, nr. 113564.

Visiedocument Wet straffen en beschermen. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Vogelzang, B., Hoogeveen, C., Lugt, Y. van der, Buwalda, J., Buisman, J., & Lutteken, G. (2017). *Methode De Vinkebrug. Participatie en recidivevermindering door inzet op inzetbaarheid*. Haarlemmerliede/Woerden: Stichting Herstelling/VanMontfoort.

Weet wat je kan (WWJK): psycho-educatie LVB module voor cliënten en hun naasten (2014). [verkregen na interview met gesprekspartner]

Zebel, S., Vroom, M., & Ufkes, E.G. (2016). Herstelgerichte cursussen in detentie: Evaluatie van Puinruimen, SOS en DAPPER. [verkregen via communicatie met gesprekspartner]

Bijlage 3 – Groslijst (niet-)evidence-based interventies

In deze groslijst wordt een beschrijving van de interventies gegeven die zowel erkend als niet-erkend zijn door de Erkenningcommissie Justitiële Inrichtingen (EJI). Er wordt per interventie informatie gegeven over de focus van de interventie, de inzet op basisvoorwaarden en/of recidivevermindering, het doel, de doelgroep, de status, het oordeel over de effectiviteit²² wetenschappelijke basis, toepassing (d.w.z. binnen of buiten detentie), looptijd en achtergrondinformatie. In het totaal zijn er zeventien interventies in deze groslijst opgenomen waarvan de eerste negen interventies erkend zijn en de overige interventies niet-evidence-based zijn op basis van de criteria van de EJI.

De interventie **Agressie Regulatie op Maat Klinisch voor Volwassenen (ARK-V)** is bedoeld voor volwassen patiënten met ernstige agressieproblematiek en een IQ boven de 80 die in detentie zitten. Het doel van ARK-V is het verminderen van agressief gedrag in het heden en het reduceren van (de kans op) recidive van gewelddadig gedrag in de toekomst. ARK-V werkt met een individueel aanbod en indien passend bij de leerstijl van de patiënt een groepsaanbod. Voor het leveren van maatwerk wordt een set van standaard- en optionele modules aangeboden. De duur van de interventie is afhankelijk van het leertempo en de ernst van de problematiek en kan variëren van negen maanden tot tweeënhalf jaar. De interventie ARK-V is gericht op de basisvoorwaarde zorg en is erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies.

Grip op Agressie (GoA) heeft als doel het verminderen en voorkomen van (recidiverend) agressief (delict)gedrag voor cliënten vanaf 18 jaar met een TBS, PIJ, RM en cliënten met een licht verstandelijke beperking (LVB). Het programma is opgebouwd uit zeven met elkaar samenhangende modules en beslaat een periode van één tot twee jaar. Cliënten werken in kortdurende perioden aan bepaalde doelen (bijv. herkennen van gevoelens/gedachten, omgaan met boosheid en agressie en terugvalpreventie) en kunnen ter motivatie met de afronding van elke module een certificaat behalen. Hoewel GoA direct gerelateerd is aan de basisvoorwaarde zorg is GoA ook indirect gerelateerd aan de basisvoorwaarden huisvesting en inkomen, omdat cliënten leren hoe zij GoA kunnen integreren in het dagelijkse leven van wonen, werken en vrije tijd. De interventie GoA is erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies.

i-Respect is een individuele training, bedoeld voor volwassen daders van agressie-gerelateerde delicten die bij de reclassering onder toezicht staan. i-Respect is gericht op het terugdringen van de kans op geweldsrecidive. De training focust zich enerzijds op bewustwording en anderzijds op (gedrags)verandering bij de doelgroep. Deelnemers krijgen inzicht in hun agressiecirkel (de interne stappen die leiden van externe gebeurtenis tot agressief gedrag), leren risicosignalen herkennen die aanleiding kunnen zijn voor gewelddadig gedrag en krijgen vaardigheden aangeleerd die nodig zijn om geweldsdelicten te voorkomen. De oefeningen die deel uitmaken van de training richten zich onder andere op de-escalatie en sociale vaardigheden. Ook leren deelnemers hoe zij andere probleemoplossingsstrategieën aan kunnen wenden. De training bestaat uit twaalf bijeenkomsten (in totaal 18 uur) en een lichtere variant van zes bijeenkomsten voor de lagere risicogroep (in totaal 9 uur). De interventie i-Respect is gericht op de basisvoorwaarde zorg en is erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies.

De interventie **Pas op de grens** richt zich op volwassen mannen met een licht verstandelijke beperking (d.w.z. een IQ-score tussen 60-85 i.c.m. verminderd sociaal aanpassingsvermogen) die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen of hebben getoond. Pas op de grens heeft als doel om seksueel grensoverschrijdend gedrag in het heden te stoppen en om de kans op recidive in de toekomst te reduceren. De interventie bestaat uit maatwerk dat dynamische (crimogene) risicofactoren behandelt en de beschermende factoren versterkt waardoor getracht wordt gedrag te veranderen. De duur van de interventie is afhankelijk van het leertempo en de ernst van de problematiek en kan variëren van negen maanden tot maximaal anderhalf jaar. De interventie Pas op de grens is gericht op de basisvoorwaarde zorg en is erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies.

Leefstijl 24/7 is bestemd voor volwassen gedetineerden die een delict onder invloed van alcohol en/of drugs hebben gepleegd en waarbij een verband is tussen het middelengebruik en het delictsgedrag. Het

²² Zie kader 2.1 in hoofdstuk 2

doel van leefstijl 24/7 is dat gedetineerden inzicht hebben in de patronen die leiden tot middelengebruik en delictsgedrag. Ook zouden gedetineerden gemotiveerd worden tot (gedrags)verandering, adequaat omgaan met hun verslaving- en delictsgedrag en controle hierover krijgen. De training bestaat uit drie modules en het aantal te volgen modules is afhankelijk van de ernst van het middelengebruik: hoe ernstiger het middelengebruik, hoe meer modules men volgt. Alle modules bestaan uit vijf bijeenkomsten van twee uur. De training kan in groepsverband of individueel worden gegeven (individuele modules duren één uur). De interventie is gericht op de basisvoorwaarde zorg en is erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies. De training was ten tijde van het onderzoek in doorontwikkeling (in KFZ-verband).

CoVa wordt ingezet bij justitiabelen (mannen en vrouwen) die door een gebrek aan cognitieve vaardigheden strafbare feiten plegen. Het doel van CoVa is dat de deelnemer beter zijn impulsen kan beheersen, heeft hij een groter probleemoplossend vermogen en is hij beter in staat kritisch te redeneren. Met deze vorderingen in cognitieve vaardigheden is hij beter in staat problemen te voorkomen en/of lost hij deze efficiënter op. CoVa 2.0 is een wekelijkse training die bestaat uit een mix van groepsbijeenkomsten (12x) en individuele sessies (3x). De interventie is gericht op de basisvoorwaarde zorg en is erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies. De training is inmiddels in KFZ-verband doorontwikkeld tot **CoVa 3.0**.

De interventie **CoVa-plus** is een cognitieve vaardigheidstraining voor de LVB-doelgroep. Zowel mannelijke als vrouwelijke justitiabelen (intra- en extramuraal) kunnen deelnemen aan CoVa-plus wanneer zij een IQ hebben tussen de 65 en 85. De interventie is een sociale probleemoplossingstraining met aandacht voor zelfbeheersing, geïntegreerd met een oplossingsgerichte aanpak. Middels CoVa-plus krijgen deelnemers vaardigheden aangeleerd om in sociale situaties tot prosociaal gedrag te komen. De interventie bestaat uit een groepstraining (18 sessies) en een individuele training (12 sessies). Deelnemers die niet in een groep terecht kunnen, volgen de individuele training. Deze is korter, omdat er 100% maatwerk kan worden geleverd. De inhoud van de varianten is gelijk, alleen de opbouw binnen de groeps- en individuele training is anders. De interventie is gericht op de basisvoorwaarde zorg en is erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies. De training was ten tijde van het onderzoek in doorontwikkeling (in KFZ-verband).

Het doel van **Betere Start** is recidive door gedetineerde moeders en latere gedragsproblemen bij hun kinderen te voorkomen. De moeders bevinden zich in de laatste fase van detentie en hebben een concreet perspectief om na ontslag weer primaire opvoeder te worden voor één of meer kinderen die in de leeftijd van twee tot tien jaar zijn. Betere Start begint tijdens detentie met twaalf wekelijkse groepsessies van twee uur. Na detentie volgen nog vier individuele huisbezoeken van 1,5 uur. De interventie Betere start is gericht op de basisvoorwaarde sociaal netwerk en is erkend als effectief volgens goede aanwijzingen door Deelcommissie Justitiële interventies.

Het hoofddoel van de interventie **Caring Dads** is het terugdringen van (het risico op) kindermishandeling door de vader en/of het getuige zijn van huiselijk geweld van de vader tegen hun moeder zodat de ontwikkelingskansen van de kinderen en hun mogelijkheden tot herstel te vergroten. Caring Dads richt zich uiteindelijk op de (minderjarige) kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling, maar ook op vaders die plegers zijn kindermishandeling of huiselijk geweld tegen hun (ex-)partner. De interventie wordt in groepen van zes tot tien mannen uitgevoerd middels zeventien wekelijkse sessies van twee uur waarna de mannen ook huiswerk krijgen. In de groepstraining wordt er gebruikgemaakt van verschillende leervormen (bijv. audiovisueel materiaal, rollenspel en vaardigheidsoopdrachten voor toepassing in contact met de kinderen). Ook zijn er twee terugkomssessies ingepland van twee uur. De interventie is gericht op de basisvoorwaarden zorg en sociaal netwerk. Verder is de interventie erkend als goed onderbouwd door de deelcommissie Justitiële interventies.

Het doel van **SCIL** is om mensen bij wie de licht verstandelijke beperking (LVB) altijd over het hoofd wordt gezien eerder te herkennen, zodat de communicatie en verdere interventies kunnen worden aangepast aan het intelligentieniveau van de gedetineerde. SCIL wordt bij (jong)volwassen gedetineerden afgenomen zo snel mogelijk nadat zij in detentie zijn geplaatst. De afname van de SCIL kost ongeveer

tien minuten waarin ongeveer tien tot vijftien vragen moeten worden beantwoord. Afhankelijk van de score krijgt de gedetineerde wel of geen verder onderzoek naar indicatoren voor een licht verstandelijke beperking (LVB). De interventie is gericht op de basisvoorwaarde zorg en wordt de effectiviteit van SCIL beoordeeld met 'goed beschreven'.

SOS (Spreken Over Slachtoffers, Schuld en Samenleving) wordt gegeven aan volwassen gedetineerden die willen leren om verantwoordelijkheid te nemen voor de gepleegde daden en wil leren over de gevolgen van hun daden voor slachtoffers. Er zijn lange en korte groepscursussen: SOS Cursus (acht bijeenkomsten verspreid over twee maanden) en SOS Meeting (drie bijeenkomsten voor kortgestraften). Ook worden er individuele SOS-cursussen georganiseerd wanneer blijkt dat een gedetineerde niet functioneert in groepsverband. De inhoud van alle varianten is hetzelfde en heeft als doel om zich te focussen op meer inzicht krijgen in de gevolgen van criminaliteit voor alle betrokkenen. Daarom staan verschillende onderwerpen centraal, zoals de eigen verantwoordelijkheid, slachtofferempathie en werken aan herstel, om dit te bewerkstelligen. De interventie richt zich op de basisvoorwaarde zorg en de effectiviteit van de interventie wordt beoordeeld met 'goed beschreven'.

Puin ruimen is een interventie gericht op volwassen gedetineerden met als doel het op gang brengen van een bewustwordingsproces bij daders over de gevolgen van hun daden voor de directe slachtoffers, hun naasten en omgeving. Daarbij wordt er aangeleerd hoe zij verantwoordelijkheid voor hun daden kunnen nemen en wordt er gestimuleerd om de aangerichte schade te herstellen. Deelname aan de leergroep is vrijwillig en bestaat uit tien groepsbijeenkomsten waarin gedetineerden handvatten krijgen om bewustwording van de gevolgen van hun daden en gevoelens van schuld en spijt centraal te verken en bespreekbaar te maken. De interventie is gericht op de basisvoorwaarde zorg en sociaal netwerk. Verder wordt de effectiviteit van de interventie beoordeeld met 'goed beschreven'.

De interventie **De Compagnie** heeft verschillende doelen zoals arbeidsre-integratie, het verbeteren van het leefklimaat, het verbeteren van de zelfredzaamheid van de gedetineerde en herstel van relaties. De interventie is bedoeld voor gedetineerden die zijn gefaseerd op het plus-programma, een strafrestand van minimaal drie tot 36 maanden hebben, de nazorg-gemeente op minder dan honderd kilometer van Krimpen aan den IJssel is, geen verslaving hebben, de Nederlandse nationaliteit hebben en de Nederlandse taal goed beheersen. Deze selectiecriteria dragen bij aan een hechte club deelnemers die willen investeren in hun eigen herstel en dat van anderen. In deze interventies werken gedetineerden 28 uur per week aan diverse werkzaamheden: van onderhoud, onderwijs, sport of gastheer op de arbeidszaal. Daarnaast is er ook nog tijd voor onderwijs naast de arbeid en het reguliere dagprogramma. Ook wordt er in een persoonlijk Mijn CompagniePlan gewerkt aan bewustwording en (zelf)reflectie op het gepleegde delict, wat je relaties zijn, hoe je jezelf ziet en waaraan je wilt werken. Al met al wordt in De Compagnie voornamelijk gefocust op de basisvoorwaarden inkomen en sociaal netwerk. Verder wordt de effectiviteit van de interventie beoordeeld met 'goed beschreven'.

De interventie **Weet wat je kan (WWJK)** helpt de stempel licht verstandelijke beperking (LVB) bespreekbaar maken voor mensen met deze beperking en hun naasten. De interventie is geschikt voor mensen vanaf 16 jaar met een LVb (IQ tussen de 50/55 en 80/85) die vanwege grensoverschrijdend gedrag in de strafrechtketen terecht zijn gekomen of het risico hebben daarin terecht te komen. In de module worden handvatten aangeboden hoe men met een beperking kan omgaan via eenvoudige teksten en veel verschillende vormen van visualisatie. De module kan zowel in kleine groepen (7-16 wekelijkse bijeenkomsten van 1-1,5 uur) als individueel worden aangeboden (4 tot 9 gesprekken van 30-45 minuten). De gemiddelde looptijd van de module is drie à vier maanden. 'Weet wat je kan' focust zich op de basisvoorwaarde zorg en de effectiviteit van de interventie wordt beoordeeld met 'goed beschreven'.

De interventie **Multidisciplinair re-integratie ex-gedetineerden** richt zich op het vroegtijdig opstarten van nazorg in de PI zodat gedetineerden zich al binnen de muren kunnen voorbereiden op hun terugkeer in de maatschappij. Het uiteindelijke doel van deze interventie is recidivevermindering doordat gedetineerden al zorg en ondersteuning hebben gekregen om te werken aan hun actiepunten met betrekking

tot de basisvoorwaarden. Deze interventie vindt dus plaats gedurende de tijd dat de gedetineerde in detentie zit. Multidisciplinair re-integratie ex-gedetineerden is gericht op alle basisvoorwaarden en wordt qua effectiviteit beoordeeld met 'goed beschreven'.

Krachtig Thuis is een interventie die zich richt op de achterblijvers van gedetineerden en heeft als doel wanneer de gedetineerde terugkeert van detentie er een stabielere thuisbasis is gevormd door de achterblijvers. De thuisbasis wordt versterkt door oude problemen zo veel mogelijk op te lossen en nieuwe problemen te voorkomen. Op deze manier ontstaat er een gezamenlijk redzaam sociaal vangnet voor en door de eigen familie en het gedetineerde familielid. De looptijd van de interventie staat gelijk aan de tijd die het gedetineerde familielid in detentie verblijft. De interventie richt zich op de basisvoorwaarde sociaal netwerk en de effectiviteit van Krachtig Thuis wordt beoordeeld met 'goed beschreven'.

De interventie **The Great Escape** bevat een programma met kennis en tools voor volwassenen met een licht verstandelijke beperking (LVB) en schulden die uit detentie komen, zodat de kans op recidiveren door schulden afneemt. Er wordt in detentie via lessen informatie verstrekt over onderwerpen waarin de meeste schulden worden gemaakt (bijv. zorgverzekering, studiefinanciering, mobiele telefonie, boetes en fraude). Daarnaast wordt ook aangeleerd hoe gedetineerden om moeten gaan met de afhandeling van schulden (bijv. hoe tref je een regeling of hoe betaal je een boete?). Verder wordt gewerkt aan het perspectief van de gedetineerde zodat hij ook leert omgaan met tijden waarin er armoede is en hoe je toch gezond kunt blijven leven. De interventie richt zich op de basisvoorwaarde schuldhulpverlening en de effectiviteit van de interventie wordt beoordeeld met 'goed beschreven'.

Bijlage 4 – Overzicht respondenten interviews

Hieronder zijn de organisaties weergegeven die geïnterviewd zijn in het kader van de verschillende onderdelen van dit rapport.

Respondenten voor inventarisatie van interventies in detentie

- Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)
- PI Arnhem
- PI Krimpen aan den IJssel
- Reclassering Nederland
- Stichting Verslavingsreclassering GGZ
- Stichting Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering
- Stichting Lezen en Schrijven
- Trimbos
- Exodus
- Gevangenzorg Nederland
- Landelijk Kenniscentrum LVB
- Openbaar Ministerie

Respondenten over uitvoering van interventies in detentie

- PI Arnhem
- PI Dordrecht
- PI Rotterdam
- PI Sittard
- PI Zwolle
- Stafffunctionaris Oost-Nederland (verantwoordelijk voor PI Arnhem en Zutphen)
- Stafffunctionaris Noord-Holland en Flevoland (verantwoordelijk voor PI Heerhugowaard en Zaanstad)
- JICN-locatie Bonaire

Bijlage 5 – Kosten van interventies

In het onderstaande overzicht zijn de kosten van interventies opgesomd. Voor zover mogelijk (en bekend) zijn de kosten van zowel evidence-based interventies, niet-evidence-based interventies als re-integratietrainingen opgenomen in het overzicht. De kosten van de interventies zijn, zover mogelijk, uitgesplitst naar personeels-, opleidings-, materiaal- en overige kosten.

Evidence-based

Tabel B5.1 laat zien dat er verschillende manieren zijn waarop de kosten van evidence-based interventies inzichtelijk zijn gemaakt. Zo is bij Grip op Agressie transparant en volledig weergegeven welke kosten er per onderdeel gemoeid zijn om één groep gedetineerden deel te laten nemen aan de interventie. Er is minder transparantie over de kosten van de aangeboden interventies, zoals CoVa, CoVa-plus en Leefstijl 24/7, waarbij geen bedragen maar de benodigde aantallen uren worden opgegeven. Evidence-based interventies die door de reclassering worden aangeboden zijn vaak vastgelegd in het vonnis of vereisen een ISZO-machtiging (Indicatie Forensische Zorg) op basis waarvan de training wordt vergoed. Verder zijn de kosten van andere interventies vaak variabel, omdat ze afhangen van het aantal deelnemers, de versie (kort of lang) of het aantal behandeluren.

Tabel B5.1 Kosten van interventies per afgeronde interventie voor groep gedetineerden

Naam interventie	Personeel ¹	Opleiding van trainers	Materiaal-kosten	Overig	Totaal
Agressie Regulatie op Maat Plus (ARopMaat-Plus)	€ 16.544,00	€ 450,00 per persoon	n.v.t.	n.v.t.	Ten minste € 16.544,00
Grip op Agressie (GoA)	€ 21.097,66	€ 3.173,03	€ 2.242,50	€ 73.945,97	€ 96.455,71
Agressieregulatie op Maat Klinisch voor Volwassenen (ARK-V)	Behandeluren (50% directe tijd en 50% indirecte tijd) x uurtarief behandelaar	Certificeren: € 450,00 In company opleiding: € 3.600,00 Jaarlijkse company booster: € 1.000,00	n.v.t.	Extra tijdsbesteding programma verantwoorde-lijke	Variabel
i-Respect	Voor korte versie: € 26.586,00 Voor lange versie: € 53.172,00	n.v.t.	n.v.t.	Voor korte versie: € 1.518,00 Voor lange versie: € 3.036,00	Variabel
Pas op de grens	Behandeluren (50% directe tijd en 50% indirecte tijd) x uurtarief behandelaar	Basistraining: € 475,00 In company opleiding: € 1.300,00 Jaarlijkse company booster: variabel	n.v.t.	Extra tijdsbesteding programma verantwoorde-lijke	Variabel
Betere Start ²	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	€ 5.000,00
Caring Dads ³	116 uur	n.v.t.	n.v.t.	Overhead trainingslocatie, beveiliging, supervisiesessie, kwaliteitszorg, verlenging licentie Changing Ways	116 uur
Leefstijl 24/7 ⁴	80,9 uur	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	161,7 uur
CoVa 2.0 ⁴	69,36 uur	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	138,7 uur
CoVa-plus ⁴	73 uur	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	147 uur

¹ Personeel betekent kosten van een trainer voor de totale duur van de interventie

² Kosten per deelnemer

³ De kostprijs is door Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering vastgesteld, waarbij de afspraken van de drie reclasseringsorganisaties met Directie Forensische Zorg worden gevolgd.

⁴ De kostprijs is op basis van CapGemini-onderzoek vastgesteld.

Niet-evidence-based

Niet-evidence-based interventies die door de reclassering worden aangeboden, zijn vaak vastgelegd in het vonnis of vereisen een ISZO-machtiging (Indicatie Forensische Zorg), op basis waarvan uitvoering wordt vergoed. Interventies of trainingen die buiten het reguliere aanbod vallen, worden grotendeels gefinancierd door de PI zelf. Voor additionele activiteiten rondom de terugkeer of herstel van gedetineerden bestaan vaak budgetten bij PI's of bestaan er samenwerkingsverbanden tussen PI's waardoor de kosten kunnen worden verdeeld.

Re-integratietrainingen

De re-integratietrainingen die door DJI worden aangeboden, worden gegeven door re-integratietrainers die in dienst zijn bij de PI. Binnen het gehele gevangeniswezen is er ongeveer 45 fte voor re-integratietrainers beschikbaar en elke PI krijgt al naar gelang de capaciteit en bestemming van de PI een aantal fte toegekend. Concreet betekent dit dat de capaciteit varieert van 1 fte voor kleine inrichtingen tot 4 fte voor grote inrichtingen. De re-integratietrainers worden volgens 'Functiegebouw Rijk (FGR) in de functiefamilie Uitvoering, functiegroep Medewerker Educatie en Vorming, schaal 9' betaald. Het trainingsmateriaal, zoals trainershandleidingen, werkboeken en dvd's, worden momenteel kosteloos door het Detentie & Re-integratie-project van DJI aan de inrichtingen verstrekt.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T +31(0)20 531 53 15
www.regioplan.nl